

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

ORTOEPICKÁ NORMA SOUČASNÉ ČEŠTINY: KODIFIKACE A PRAXE
ORTHOEPIC STANDARD OF CONTEMPORARY CZECH LANGUAGE: CODIFICATION AND USE

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor práce: KLÁRA SYNČÁKOVÁ, ČESKÁ FILOLOGIE

Vedoucí práce: PhDr. PETR POŘÍZKA, Ph.D.

OLMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu i ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci 16. 8. 2013

Klára Synčáková

Děkuji doktoru Pořízkovi za odborné vedení magisterské diplomové práce.

OBSAH

0. ÚVOD	5
1. PRAVIDLA PRO PŘEPIS	6
2. ORTOEPIE A KULTURA MLUVENÉHO PROJEVU	7
2.1. Kultura mluveného projevu	7
2.2. Nástin historického vývoje ortoepické normy	8
2.3. Ortoepie	10
2.3.1. Výslovnostní styly	11
2.3.2. Ortofonie	12
2.3.3. Ortoepie v rozhlase a televizi	12
2.3.3.1. Veřejnoprávní média	13
2.3.3.2. Problémy mluveného projevu	14
3. REALIZACE FONÉMŮ Z HLEDISKA ORTOEPIE	17
3.1. Vokály	17
3.1.1. Kvantita vokálů – zkracování a prodloužení	17
3.1.2. Kvalita vokálů – otevřenost a úženi	17
3.2. Ráz	18
3.3. Konsonanty	19
3.3.1. Vady výslovnosti	19
3.4. Změny v proudu řeči	20
3.4.1. Spojování konsonantů – asimilace (spodoba) znělosti	21
3.4.2. Spojování konsonantů – asimilace (spodoba) artikulační	24
3.4.2.1. Asimilace artikulační se změnou místa tvoření	24
3.4.2.2. Asimilace artikulační se změnou způsobu tvoření	25
3.4.2.3. Výslovnost stejných konsonantů	25
3.4.3. Nenormativní redukce jiných souhláskových spojení	26
3.4.4. Normativní zjednodušování souhláskových skupin	27
3.5. Prozodické prostředky	27
3.5.1. Přízvuk a důraz	28
3.5.1.1. Hlavní slovní přízvuk	28
3.5.1.2. Větný přízvuk	28
3.5.2. Mluvní tempo	29
3.5.3. Intonace	30
3.5.3.1. Kadence	30
3.5.3.2. Antikadence	31
3.5.3.3. Polokadence	31
3.6. Členění souvislé řeči	31

3.6.1. Promluva	31
3.6.2. Výpověď	31
3.6.3. Výpovědní úsek	31
4. PRAKTICKÁ ČÁST	32
4.1. Analýzy mluvených projevů	32
4.2. Zaměření praktické části	34
4.2.1. Charakteristika a popis zkoumaného materiálu	34
4.2.1.1. Události – zpravodajská relace České televize	34
4.2.1.2. Zprávy o šesté – zpravodajská relace Českého rozhlasu	35
4.3. Popis analýzy	35
5. ANALÝZA – PROJEVY MLUVČÍCH Z HLEDISKA ORTOEPIE	36
5.1. Česká televize – Události	36
5.1.1. Aneta Savarová	36
5.1.2. Marcela Augustová	41
5.1.3. Jolana Voldánová	45
5.1.4. Jakub Železný	50
5.2. Český rozhlas – Zprávy o šesté	53
5.2.1. Jana Gulda	53
5.2.2. Tereza Tomášková	56
5.2.3. Kateřina Causidisová	58
5.2.4. Pavel Prouza	60
5.3. Shrnutí	63
5.3.1. Moderátoři České televize	63
5.3.2. Moderátoři Českého rozhlasu	66
5.3.3. Moderátoři veřejnoprávních médií	68
ZÁVĚR	70
ANOTACE	72
SEZNAM LITERATURY	73
RESUMÉ	76

0. ÚVOD

V této magisterské diplomové práci bude pozornost zaměřena na kulturu projevu z hlediska ortoepie u moderátorů veřejnoprávních médií. Výsledky analýzy projevu budou následně porovnány s pravidly současné ortoepické normy.

Zaměříme se i na důležitost ortoepie v rámci veřejnoprávních médií. Platná ortoepická norma současné češtiny vychází z publikace Bohuslava Hály *Výslovnost spisovné češtiny 1* (1967). Přehled této normy bude doplněn o další problematiku jevy, které se v projevech často vyskytují.

Praktická část diplomové práce bude vycházet z analýzy projevů Anety Savarové, Marcely Augustové, Jolany Voldánové a Jakuba Železného – moderátorů zpravodajské relace Události. Jedná se o příspěvky přibližně o délce 10 minut, všechny čtyři díly byly odvysílány v srpnu roku 2012. V obdobném rozsahu budou analyzovány rovněž projevy moderátorů zpravodajství na stanici Radiožurnál Českého rozhlasu Jany Guldy, Terezy Tomáškové, Kateřiny Causidisové a Pavla Prouzy. Zprávy byly vysílány v období září–prosinec 2012.

Výsledný rozbor bude porovnán s ortoepickou normou češtiny, s poukázáním na nejčastější nedostatky mluvených projevů. Pozornost bude zaměřena především na realizaci rázu, kvantitu a kvalitu vokálů, asimilaci artikulační i znělostní a některé prostředky modulace promluvy, především fázování.

Cílem této práce je zjistit, do jaké míry jsou si kodifikace a praxe vzdáleny a jaké jevy dělají mluvčím problémy. Vycházíme z předpokladu, že moderátoři veřejnoprávních médií jsou povinni dodržovat ortoepická pravidla, proto se nám jeví jejich projev jako nejvíce vhodný pro toto porovnání.

1. PRAVIDLA PRO PŘEPIS

Při popisu a analýze budou použity tyto transkripční znaky:

[]	přepis uvozen hranatými závorkami
?	ráz
a: e: i: o: u:	dlouhé vokály
E	velká písmena značí otevřenost vokálů
e	kurzíva značí uzavřenost vokálů
()	hlásky oslabené
ŋ	zadopatrové <i>n</i>
ɱ	retozubné <i>m</i>
l, r, ɱ	slabikotvorné hlásky
x	hláska <i>ch</i> (bez rozlišení znělosti)
/	oddělení fráze pauzou, intonací
//	absolutní pauza, výrazné oddělení fráze pauzou, zejména dvou vět
↑	stoupavá melodie intonace koncového úseku
→	melodie intonace nekoncového větného úseku
↓	klesavá melodie intonace koncového úseku
tučně	důraz na slově
3, ž	spojení hlásek <i>dz</i> a <i>dž</i>
'	nádech
@	hezitační zvuk

2. ORTOEPIE A KULTURA MLUVENÉHO PROJEVU

Vhodné vyjadřování je důležité k dosažení komunikačních cílů, a to jak v monologu, tak i dialogu. Lotko říká: „Řečová (verbální) komunikace nejen umožňuje styk mezi lidmi, ale ve srovnání s jinými způsoby dorozumívání (např. řečí těla) je jedinečná, úplnější, univerzálnější a hlavně přesnější, lépe tedy umožňuje výměnu zkušeností i hodnot.“ (Kapitoly ze současné rétoriky 2004, s. 11) Často dochází k podceňování řeči, jelikož se jedná do určité míry o proces podvědomý.

Řeč je považována za jeden z nejdokonalejších i nejsložitějších nástrojů lidské společnosti. Zahrnuje v sobě morfologickou, syntaktickou, lexikální a stylovou stránku.

2.1. Kultura mluveného projevu

Kultury mluvené řeči si všímá mnoho jazykovědců. Zajímají se o úroveň promluvy především ve sdělovacích prostředcích a veřejných, popř. poloveřejných projevech. Kromě většího pole využití mluveného projevu je nahlíženo i na jeho působivost a účinnost, jehož předpokladem je kultura a kultivovanost projevu. (Hůrková-Novotná 1995, s. 8)

Mluvený jazykový projev můžeme rozdělit na spisovný a nespisovný (popř. kvalitní a nekvalitní). Samozřejmě musíme brát v úvahu i další faktory, např. připravenost – nepřipravenost, zda je text čtený (částečně čtený) – mluvený.

Po rozvoji médií se rozhlas a televize staly hlavním prostředkem mluveného veřejného projevu. Předpokládá se, že by projev měl mít určitou úroveň včetně dodržení určitého standardu mluveného jazyka.

„Význam mluvené podoby jazyka v posledních desetiletích našeho století daleko překročil rámeček, který míval v dobách, kdy ještě neexistovaly takové prostředky široké působnosti mluveného slova... (...) Také se rozšířil okruh povolání, která již svou podstatou vyžadují denní užívání mluveného jazyka. Nejde jen o pracovníky rozhlasu a televize, učitele všech typů a stupňů škol, herce... Jde o politiky, právníky, pracovníky veřejné správy, různých společenských organizací apod.“ (Tamtéž)

Problematika úrovně mluveného projevu a řečových vzorů byla obsahem např. článku *Krise mluvních vzorů v Čechách* (Kuldanová, Pavlína: Čeština doma a ve světě, IX, 2001, s. 156-161), kde byla zkoumána úloha školství i médií. Kuldanová podotýká: „Dnes... jako by se kultivovanost projevu veřejných mluvčích, tedy možných mluvních vzorů, ani nepožadovala, někdy je přímo jakousi přítěží, nežádoucím znamením, a to buď domnělé nadřazenosti, nepřirozenosti, nebo naopak „méněcennosti“ těch, kteří se ještě nebyli schopni oprostít od spisovného vyjadřování...“ (Tamtéž, s. 156)

2.2. Nástin historického vývoje ortoepické normy

Už v 15. století se objevovaly první ortoepické spisy. Jedním z průkopníků tohoto oboru se stal Jan Hus. Mezi významná díla patří *De Orthographia Bohemica* (připisováno Janu Husovi, poč. 15. století), zde se pokusil o první popis místa artikulace hlásek, ale věnoval se i kombinatorice hlásek aj. Podobnou tematikou se zabýval například v díle *Výklad viery, desatera božieho prikázanie a páteře* (Jan Hus, 15. stol.), kde analyzuje současný jazyk a vytýká Pražanům jejich výslovnost. Hůrková k Husovu pokusu dodává: „Přestože vývoj nedal Husovi ve všem za pravdu, šlo o jeden z nejvýznamnějších pokusů té doby o normování české výslovnosti.“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 9)

V 16. století se na problematiku řečnických projevů podíval z opačného úhlu Jan Blahoslav, který v roce 1571 doplnil svou gramatiku o spisek *Vady kazatelů* (*Vitia concionatorum*, Jan Blahoslav, 1570–1571). Později, v polovině 17. století, si Jan Amos Komenský všiml nedostatků mluveného projevu ve spise *Umění kazatelské* (J. A. Komenský, 1651). Zájem o českou prozódii a přízvuk projevil např. Josef Dobrovský, Ján Kollár (sepsal v první třetině 20. stol. *Myšlenky o libozvučnosti řeči vůbec, obzvláště česko-slovanské*). (Tamtéž)

První soustavné pojednání a pokus o stabilizaci výslovnosti sepsal až ve 2. polovině 19. století Josef Durdík (*Kallilogie čili o výslovnosti*, 1873), avšak jeho spis neměl žádný větší vliv. (Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky 2007, s. 284)

Teprve během 20. století se začali jazykovědci soustavněji zajímat o mluvený projev a výslovnost. Narůstá zájem o kritéria spisovného a mluveného projevu a jejich regulaci.

Antonín Frinta se pokusil o systematický popis české výslovnosti. V úvodu *Novočeské výslovnosti* (1909) zdůrazňuje nutnost ortoepických pravidel a kodifikační příručky, o 20 let později sepsal dílo *O správné výslovnosti češtiny a slovenštiny* (1929), ve kterém se pokusil stanovit výslovnostní normu.

Také Pražský lingvistický kroužek (dále jen PLK) se snaží o sblížení spisovného jazyka se soudobým územ; současně s tím dochází i k formování nové jazykové normy. Jejich počinem byl sborník *Spisovná čeština a jazyková kultura* (1932).

Snahou jazykovědců byla čeština živá, funkční a kultivovaná. Nejvyšší normou se v tomto období stala sdělnost. Tomu byla uzpůsobena i hlediska – nejvyšším byla funkčnost komunikace, poté psanost – mluvenost a nakonec spisovnost – nespisovnost.

PLK začal spolupracovat s Československým rozhlasem a jejich cílem bylo sepsání pravidel spisovné výslovnosti, to se nestalo. Měli však velký podíl na založení ortoepické komise v České akademii věd a umění (1942), která v roce 1952 přešla pod Ústav pro jazyk český při Československé akademii věd (ČSAV, 1953–1992).

Členové PLK i další jazykovědci, např. Daneš, Hála, Trávníček, Havránek, Mathesius, Chlumský, Jedlička, Romportl, Weingart, Rektorisová se začali tématem ortoepie soustavně zabývat. Byly publikovány práce o kultuře českého jazyka (z hlediska výslovnosti), ale také příručky pro divadelní herce, jejichž snahou byla reprezentativní mluva s možným vlivem na širší veřejnost.

Všechna díla a časopisecké články vedly především k diskusi o jazyku. Teprve v 50. letech, po vzniku ČSAV byla vydána příručka, aby byla norma sjednocena a kodifikována.

Základní kodifikační příručky, jejichž vznik posvětila i komise pro ortoepii, byly dvě – *Výslovnost spisovné češtiny I* (1955, 2. vydání 1967) zpracoval Hála a *Výslovnost spisovné češtiny II (Výslovnost slov přejatých)*; 1978) byla vydána pod vedením Romportla. (Hůrková-Novotná 1995, s. 11–12)

Dalším dílem, které však vzniklo teprve v roce 1995, byla *Česká výslovnostní norma* Jiřiny Hůrkové-Novotné (1995). Sama Hůrková zdůrazňuje, že tato publikace navazuje na příručky *Výslovnost spisovné češtiny (I a II)* „a zároveň odráží změny a vývojové tendence

v současné výslovnostní normě.“ Dodává, že se jedná o výsledky výzkumů reálného úzu i postojů k jazyku, nejedná se však o kodifikační příručku. (Hůrková-Novotná 1995, s. 15) Současná ortoepická norma vychází z češtiny centrálních Čech, avšak s výjimkou dialektu Prahy a okolí; pro moravskou oblast byly zavedeny dublety. (Palková 1994, s. 321)

2.3. Ortoepie

Kulturu mluveného projevu velmi výrazně ovlivňuje ortoepie. Pojem ortoepie pochází z řeckého *orthos* (tj. správný), *epein* (tj. mluvit) a *epos* (tj. slovo, řeč).

Krčmová zdůrazňuje, že právě aktivní znalost pravidel ortoepie je žádoucí pro srozumitelnost, ale rovněž vypovídá o kultivovanosti mluvčího.

Ortoepie představuje souhrn výslovnostních norem. Jedná se tedy o soubor obecně platných pravidel a zásad spisovné výslovnosti. Krčmová (2007, s. 172) definuje ortoepii jako nauku „o užívání (ortofonických) hlásek v souvislé řeči a o její modulaci. Ortoepická pravidla se přirozeně ustalují v normě veřejné mluvené komunikace a mohou být kodifikována, tj. popsána a formulována jako doporučená nebo závazná ve všech komunikátech, kde očekáváme mluvený spisovný jazyk.“

Hůrková v publikaci *Česká výslovnostní norma* zdůrazňuje, že ortoepická norma není výmyslem jazykovědců, ale jedná se o přirozený jev vyskytující se přímo v jazyce. „Výslovnostní normu si nevymysleli jazykovědci; norma existuje přímo v jazyce: je to soubor objektivně existujících pravidel, která uživatelé daného jazyka pociťují jako závazná. Výslovnostní norma je součástí celého souboru společenských norem lidského chování a jednání.“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 17)

Ortoepická pravidla se stávají součástí normy a následně může dojít k jejich kodifikaci. Kodifikovaná pravidla jsou spíše doporučením, závazná jsou však ve veřejných projevech, resp. všude tam, kde je spisovný mluvený jazyk očekávaný a žádoucí. (Krčmová 2007, s. 172)

Je zřejmé, že na jedné straně stojí jazyk jako ideální (nedosažitelný) model a na druhé jazyk mluvený. Mluvený jazyk obsahuje určité nedokonalosti, které jsou do jisté míry přípustné a nepovažují se za chybné.

Palková říká, že „ortoepická kodifikace češtiny je budována s cílem vytvořit standard pro základní mluvní praxi probíhající na bázi mluvené spisovné češtiny (tj. tzv. češtiny hovorové). Je určena pro celou oblast projevů, v nichž je vhodné užití standardní formy jazyka (...) předpokládá široký okruh uživatelů, mluvčí jak profesionální, tak laické.“ (Palková 1994, s. 321)

Ortoepická výslovnost by tedy měla být dodržována nejen ve školách, veřejných projevech aj., ale také ve veřejnoprávních prostředcích, tj. v rozhlase a televizi. Naopak v projevech soukromých není dodržování těchto pravidel nijak závazné. Rozkolísaný mluvený projev je samozřejmě v běžné komunikaci normální a často si ho nemusíme všimnout, ale ve veřejném mluveném projevu bychom měli dbát o jeho kulturu.

Pokud je výslovnost hlásek důsledně dodržována (bez ohledu na pravidla), mluvíme o výslovnosti hyperkorektní. Lotko v souvislosti s hyperkorektností uvádí: „Nemálo řečníků se např. domnívá, že mluvit spisovně znamená užívat takových slov, tvarů i vazeb, pomocí kterých bychom se výrazně odlišili od promluv slyšených kolem sebe. (...) Zastaralý způsob vyjadřování, přehnaně strojená a nápadná mluva tlumí zájem posluchačů a odvádí jejich pozornost od obsahu sdělovaného. Nezřídka může rovněž vést k nežádoucímu komickému účinku.“ (Lotko 2004, s. 37) Nejenom že je takový projev nežádoucí z hlediska ortoepie, ale také z hlediska sdělovaného obsahu, který se může stát pro posluchače druhořadý.

2.3.1. Výslovnostní styly

V rámci ortoepické výslovnosti je rozlišován styl základní (neutrální), hovorový (nižší, implicitní) a styl slavnostnější (vyšší, explicitní). Neortoepická výslovnost značí nedbalou nebo nářeční mluvu. V mluvených projevech a v médiích je běžný styl neutrální.

Většina běžných mluvených veřejných projevů je neutrálních. Od něj se odlišuje styl vyšší, příznačný pro slavnostní projevy, umělecký přednes apod., který se vyznačuje pečlivou výslovností souhláskových skupin, pečlivou realizací vokálů a prozodických modelů apod. Naopak jako nižší styl označujeme výslovnost běžnou, kterou lze stále ještě označit za spisovnou. (Krčmová 2007, s. 175)

Z hlediska artikulačního se vyděluje výslovnost explicitní a náznaková. Explicitní výslovnost představuje krajní polohy artikulace. (Palková 1999, s. 320) Naproti tomu k výslovnosti náznakové dochází při nedbalém rychlém projevu; mluvidla se do krajních poloh nedostanou, pouze naznačují jejich směr. (Tamtéž.) Podle toho lze určit jazykovou úroveň mluvcího, Palková mluví o jazykové úrovni mluvcího jako o *výrazu osobní kultury*.

2.3.2. Ortofonie

S ortoepií souvisí rovněž pojem ortofonie. Slovo je z řeckého *orthos* (tj. správný) a *foné* (tj. hlas). Lotko definuje ortofonii jako nauku o správném tvoření hlásek, zvláště jejich artikulaci (Lotko 2005, s. 83). Jsou to „pravidla normativní výslovnosti jednotlivých hlásek“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 17).

Ortofonie je nauka zabývající se zněním hlásek spisovného jazyka, tj. vztahem mezi hláskou „správnou“, jež odpovídá normě, a „nesprávnou“. Avšak je nutné odlišit ji od ortoepie, neboť i hláska vyslovovaná mluvcím s vadou řeči může být vyslovena v rámci možností ortoepicky. (Krčmová 2007, s. 127)

2.3.3. Ortoepie v rozhlase a televizi

Funkce a užití mluveného slova jsou přímo úměrné s rozvojem lidské společnosti. Období od 2. poloviny 20. století je charakteristické informační explozí, tedy rozvojem televize a nedlouho předtím také rozhlasu.

Zpočátku byly projevy mluvcích (moderátorů, reportérů) předem připravené a čtené. Stále častěji bylo nutné poskytnout projev nepřipravený, popř. připravený jen částečně. Živá vystoupení se stala nedílnou součástí rádia a televize. S tím souviselo také postupné uvolňování jazykového projevu, tzv. demokratizace, čímž se projev stával pro posluchače přístupnější a přirozenější.

V současné době vysílá mnoho rozhlasových a televizních stanic. Obecně se dělí na soukromé a veřejnoprávní.

Soukromými stanicemi se v této práci zabývat nebudeme, protože tyto sdělovací prostředky nemají ze zákona povinnost dodržovat pravidla ortoepické normy, a proto tak

často ani nečiní. Nemají žádnou, popř. jen minimální, zpětnou kontrolu projevů svých moderátorů a redaktorů.

Naopak veřejnoprávní vysílání je vysílání pro veřejnost, jež je financováno a kontrolováno veřejností. Základním požadavkem je, aby vysílání bylo nezávislé a uspokojovalo potřeby a zájmy celé společnosti. Měli by se věnovat otázkám sociálním, náboženským, ale i otázkám menšin, neměla by chybět složka edukační, a to vše s určitou vyvážeností.

2.3.3.1. Veřejnoprávní média

Zástupcem takového typu rádiového vysílání je v České republice *Český rozhlas* (s množstvím stanic celoplošných, např. Radiožurnál, Vltava, Leonardo, Radio Wave, D dur, i regionálních, např. Brno, Olomouc, České Budějovice, Sever, Regina).

Základem vysílání je pouze přenos zvuku, konkrétně hlasu, mluveného slova. Palková se ve svém článku *Výslovnost rozhlasových mluvcích* zaměřuje na souvislosti mezi zvukovou stránkou a porozuměním řeči: „Zvuková stránka řeči má podstatný význam pro porozumění obsahu sdělení a často rozhodující význam pro jeho účinek na posluchače. Nejde přitom jen o prostou srozumitelnost textu, ale o to, aby zvukové prostředky co nejvíce usnadnily posluchači percepci a přispěly k orientaci v souvislém textu.“ (Palková 1982)

Percepce mezi mluvčím a posluchačem je o to složitější, že nejsou ve vzájemném kontaktu. Proto je také součástí *Kodexu Českého rozhlasu* v části *Profesní a etické otázky a některé posty při jejich řešení* zahrnuta v článku 16 i otázka jazykového projevu. Ten musí být ve veřejnoprávních sdělovacích prostředcích kultivovaný, protože projev rozhlasových pracovníků může mít pro posluchače normotvorný význam.

Kultivovaným projevem se rozumí vhodné zvolení jazykových prostředků vzhledem k tématu a žánru, užití mluveného spisovného jazyka (pouze s výjimkou citací, interpretací výroků apod.) s dodržением základních pravidel české výslovnostní normy. Mluvčí by se měli vyvarovat fráží, klišé a populárních výrazů.

Veřejnoprávní televizní stanicí je Česká televize (se svými programy – plnoformátovými ČT1 a ČT2, sportovním ČT4 a zpravodajským ČT24). Stejně jako pro Český rozhlas, platí i pro televizní vysílání *Kodex České televize*, jehož součástí je mimo jiné i článek o jazykovém projevu s obdobnými požadavky a normami, jako tomu bylo u Českého rozhlasu.

Už od počátku vysílání se projevuje snaha udržet určitou úroveň projevu, který by měl respektovat standardy nejen spisovného jazyka, ale také výslovnosti. Dobrá úroveň mluveného projevu je nedílnou složkou odborné kvalifikace všech profesionálních mluvčích. Projev by měl mít z hlediska jazykového projevu současně výchovný charakter.

Základním standardem pro televizní mluvčí je mluvená forma spisovného jazyka, tj. češtiny. Kromě toho by měli ovládat dechovou, hlasovou a artikulační složku řeči. Měli by se vyvarovat slangových či nářečních prvků. A v neposlední řadě by měli dodržovat pravidla spisovné výslovnosti v neutrální podobě, tedy ortoepickou normu češtiny.

Zároveň je nezbytné, aby byla řeč uvolněná, spontánní a přirozená. Mluvčí by se měli vyhýbat výjimečnosti a exkluzivitě, která by mohla vést k většímu odstupu mezi mluvčím a běžným posluchačem.

Rozhlas (resp. i televize) klade na své mluvčí z hlediska zvukového projevu poměrně vysoké nároky a dodržování určité kultury a techniky mluveného projevu od nich očekávají nejen jejich nadřízení, ale i posluchači, kteří považují určitou úroveň mluveného veřejného projevu za standard. „Rozhlasový posluchač považuje za samozřejmé, že se redaktor vyjadřuje spisovně a ovládá techniku řeči (vždyť je to součástí jeho profese). Naopak snaha přizpůsobit se je falešným rysem „lidovosti“, pociťuje se jako podceňování partnera i publika a nepůsobí příznivě.“ (Palková 1982)

2.3.3.2. Problémy mluveného projevu

Rozdíl mezi hlasateli a redaktory by se měl z hlediska jejich projevu odrážet především v jejich stylové stránce, která musí vycházet z charakteru sdělovaných informací a z rozdílu mezi čtenou a mluvenou řečí. Palková tvrdí, že: „Schopný mluvčí může podat text

podrobně připravený nebo i doslovně napsaný tak, aby působil dojmem projevu spontánně mluveného.“ (Palková 1982)

Rozdíl mezi čteným a spontánním projevem je výrazný, protože ve spontánním projevu „vznikají všechny stavební složky současně a zvukové prostředky často ovlivňují výběr prvků ostatních jazykových rovin“. Zde vzniká rozdíl mezi čtenou a mluvenou řečí, který se projevuje v jeho výstavbě (syntax, slovosled) i ve zvukovém projevu (melodické kadence, přízvuky, pauzy aj.). Mluvčí v rozhlase a v televizi by však měli být za každé situace schopní podat výkon odpovídající úrovně. (Tamtéž)

Pro oba projevy je důležitá technika dýchání a ovládnutí hlasu při řeči: „Na správné technice dýchání závisí řada dalších řečových kvalit. Důležité je např. dodržení rovnoměrné dynamické úrovně hlasu. Řeč s vyráženými začátky slov nebo větných úseků a naopak se sotva slyšitelnými konci je pro posluchače nepříjemná a snižuje vnímání obsahu textu,“ zdůrazňuje Palková. (Tamtéž)

Slyšitelné mlaskání, polknutí, vdechy mezi mluvními celky, kdy mluvčí nevystačí s dechem až do konce, zeslabování hlasu a zrychlování tempa v důsledku nedostatku dechu – to jsou jen některé z dalších nedostatků, které by se neměly v kvalitním projevu objevovat.

V suprasegmentální rovině bývá problémem užití slovního přízvuku ve spojení předložky a slova, které je v případě jednoslabičných předložek obligatorní. Avšak platí zde výjimka – pokud je slovo po předložce zdůrazněno, přízvuk je na slově. Takové užití přízvuku může působit rušivě, „neodpovídá-li tomu významová platnost daného předložkového spojení v konkrétní výpovědi, (např. budete moci sledovat na 'obrazovkách svých televizorů; jak mně volal před 'chvilí; kteří jsou ve 'středu našimi soupeři ap.).“ (Tamtéž)

Důležité je také řádné užití frázování a rozložení větných přízvuků, které usnadňují posluchačům percepci mluveného projevu.

Výslovnost hlásek je problematická u vokálů i konsonantů. Vyskytuje se zkracování vokálů (především *u, i*), protahování krátkých vokálů na koncích slov (často před pauzou) a

kvalitativní deformace (nejvíce otevřenost). V případě konsonantů se jedná o jejich výslovnost a správnou realizaci skupin (viz kap. 3.4.1., 3.4.2.).

Nedostatkem v mluveném projevu bývá neznělá výslovnost neslabičné předložky ve spojení se slovem začínajícím vokálem (např. v úterý [fu:teri:]), přičemž užití rázu je v tomto případě obligatorní. (Tamtéž)

3. REALIZACE FONÉMŮ Z HLEDISKA ORTOEPIE

3.1. Vokály

Správnou, resp. chybnou, výslovnost lze u vokálů nejnadhěji identifikovat. Pro posluchače a diváky jsou takové odchylky velmi nápadné a v projevech, kde je předpokládána jistá úroveň, je vnímají negativně. Snadno tak rozliší kultivovaný a nekultivovaný projev.

3.1.1. Kvantita vokálů – zkracování a dlužení

V kvantitě vokálů dochází často k odchylkám. Avšak délky musí být ve spisovné výslovnosti dodržovány, není tedy přípustné přílišné dlužení ani zkracování. Nedodržování kvantity může mít za následek změnu významu, např. rada – ráda, myslí – myslí, rám – RAM.

Nejčastěji dochází ke zkracování dlouhých vokálů [i:] a [u:], např. rohlík [rohlik], domů [domu], protože jsou tyto vokály artikulačně nejnáročnější. Často bývá zkracován také vokál é. (Hůrková-Novotná 1995, s. 20)

U některých mluvčích se objevuje i dlužení krátkých vokálů, především na konci slov před pauzou.

3.1.2. Kvalita vokálů – otevřenost a úžení

Opačným jevem jsou odchylky v kvalitě samohlásek, a to směrem k otevřenosti – tzv. „pražské“, „středočeské“. Za hranicemi české jazykové oblasti dochází k jejich úžení. Tyto jevy jsou v oficiálním mluveném projevu nepřipustné.

V případě otevřené výslovnosti se výslovnost [i]/[i:] blíží svou výslovností vokálu [e]/[e:] (film – [felm], lid – [led]). Vokál [e]/[e:] se někdy ve výslovnosti blíží [a]/[a:] (léto – [la:to]) a vokál [o]/[o:] bývá vyslovován jako [a]/[a:] (klon – [klan]).

Naopak úžení vokálů se vyskytuje pouze v oblastních nářečích. Vokál [a]/[a:] se svou výslovností blíží [e]/[e:], vokál [o]/[o:] se může blížit až [u]/[u:] a [e]/[e:] bývá v těchto případech vyslovováno jako [i]/[i:]. Kromě toho, že jsou tyto jevy nenormativní, může

docházet k posouvání významu slova; např. lidový – ledový, Slovinsko – Slovensko; této – táto; plot – plat.

3.2. Ráz

Pro češtinu typický ráz je definován jako zvláštní hlasový počátek. Při jeho realizaci jsou aktivním artikulačním orgánem hlasivky, jež tvoří ráz svým prudkým rozevřením. Vyskytuje se automaticky před vokálem po každé absolutní pauze.

Nespisovná výslovnost však v dnešní době proniká i do oficiálních projevů. V běžném projevu je závazná výslovnost s rázem po neslabičných předložkách *k*, *s*, *z*, *v* (k oknu [k?oknu], s Anetou [s?aneto_x]). Výslovnost bez rázu např. ve spojení neslabičné předložky a slova [koknu], [saneto_x] nebo k oknu [goknu], s Anetou [zaneto_x] je považována za neorpetickou (Krčmová 2007, s. 184)

V projevech profesionálních mluvčích je doporučena výslovnost rázu, a to v několika případech – po nepřízvučné slabice nebo jednoslabičném slově (proč odjel [proč?odjel]), po dvou stejných vokálech na konci předložky a slova s vokálovým počátkem (po obědě [po?obědě]) nebo předpony a základu slova (doopravdy [do?opravdi]), stejně tak ve spojení dvou různých samohlásek na konci předložky a slova s vokálovým počátkem (za oknem [za?oknem]) nebo předpony a základu slova (doupavit [do?upavit]), v adjektivech a adverbiích s počátečním prefixem *nej-* a následujícím vokálem (nejostřejší [nej?ostřejši:]). Dále v případě zakončení předložky na konsonant a slovem začínajícím vokálem (nad oblohou [nat?obloho_x]), složených slov (černooký [černo?oki:]) a dvou samohlásek na hranici slov, a to v případě dvou stejných i různých vokálů (dostala auto [dostala ?auto], mnoho aktivit [mnoho?aktivit]). (Hůrková-Novotná 1995, s. 26)

Normativní výslovnost ve spojení jednoslabičné předložky nebo přípony a slova začínajícím vokálem je i varianta bez rázu, avšak se znělým konsonantem na konci předložky nebo předpony, např. bez úspěchu [bezu:spjechu], podinvestovat [podinvestovat].

Výslovnost bez rázu a neznělým zakončením je neortoepická ([besu:spjechu], [potinvestovat]). (Krčmová 2007, s. 184)

Jiná pravidla platí v případě slov přejatých – v hererosylabickém spojení se ráz neužívá (chaos [chaos], vakuum [vakuum]), v tautosylabickém je vysloven diftong restaurace ([restaʊrace], leukémie [leʊke:mije]). Spojení e+u může být počítáno jako heterosylabické (pneumatika [pne u ma tik ka] i [pneʊ matika]. Ve složených slovech nevyslovujeme jako diftong, příp. užitíme ráz (neuniverzitní [neuniverziti:ni] i [neʔuniverziti:ni]).

(Krčmová 2007, s. 163)

3.3. Konsonanty

Při mluvě může docházet částečně nebo zcela ke změně hlásky. Některé z těchto změn jsou spisovné, jiné nikoliv. Mluvčí si tato pravidla osvojuje postupně a často ani netuší, že taková výslovnost je ortoepicky správná a žádoucí.

Souhlásky dodávají řeči srozumitelnost. Mohou se mezi nimi vyskytovat odchylky oblastní, nebo individuální, které jsou způsobovány vadou řeči. V jiných případech mohou být zaviněné oslabením artikulace hlásek, tj. nedbalou výslovností klouzavou, polykavou a synkopickou.

Nářeční výslovnost je v mluveném oficiálním projevu nepřipustná. Neměla by se objevovat ve veřejných projevech, tím méně na televizních obrazovkách a v rozhlase. Od nářeční výslovnosti je nutno odlišit výslovnostní vady, které by rovněž neměly být součástí mluvního projevu profesionálních mluvčích.

(Hůrková-Novotná 1995, s. 22–23)

3.3.1. Vady výslovnosti

Vady výslovnosti (dyslalie) jsou označovány podle názvů písmen řecké abecedy, jichž se vada týká. V češtině se jedná o problematiku výslovnosti konsonantů. Mezi nejčastější patří *rotacismus*, tedy nesprávné tvoření vibranty *r* a jeho varianta *rotacismus bohemicus*,

týkající se hlásky ř. Další častou vadou je *sigmatismus* – nesprávná výslovnost sykavek s, z, š, ž a polosykavek c, č a *hypersigmatismus* – výslovnost sykavek s nadbytečným sykáním. Opakem hypersigmatismu je *tupá výslovnost* sykavek, při kterém se jazyk přesouvá příliš dopředu, až k prostoru horního patra a řezáků. Mezi vady patří výslovnost laterální hlásky l, kdy se jazyk opírá o dolní řezáky, místo o horní.

(Hůrková-Novotná 1995, s. 23–24)

3.4. Změny v proudu řeči

„Uvnitř fonických řad dochází k vzájemnému ovlivňování realizací, ke změnám, vypouštění nebo přidávání hlásek, k úpravám jejich znění apod.“ (Krčmová 2007, s. 79)

V kodifikaci je navíc stanovena míra změny. Nároky na zřetelnost jsou vyšší v projevu mluveném. (Tamtéž)

Změny jsou dvojího typu – kombinatorní, tj. „změna je podmíněna kombinatorikou hlásek), např. s babičkou [z babičkou], a poziční, tj. vzhledem k pozici hlásky, ztráta znělosti na konci slova, např. lov [lof]. (Palková 1994, s. 143)

Dle míry přizpůsobení hlásek. Vzájemné přizpůsobení hlásek se označuje asimilační jevy, naopak zvětšení kontrastu mezi hláskami označujeme jako disimilaci, např. [dvana:ct] → [dvana:st]. (Tamtéž)

Pokud vzniknou dvě stejné hlásky, mluvíme o asimilaci úplné (odtáhnout [ʔotta:hnoʊt]), pokud jsou hlásky v některých vlastnech odlišné, jedná se o asimilaci částečnou (odsunout [ʔotsunoʊt]). (Tamtéž, s. 144)

Sbližováním artikulace, tedy vzájemným přizpůsobováním, hlásek dochází k asimilaci. Rozlišujeme akomodaci, tj. sblížení mezi konsonanty a vokály, a vlastní asimilaci, tj. sblížení mezi hláskami téhož typu. Nejčastěji se jedná o asimilaci kontaktní, tj. přizpůsobení sousedících hlásek.

Podle směru asimilace rozlišujeme – regresivní (zpětná, anticipační) a progresivní, např. ve spojení sh ve slově nashledanou je možná obojí asimilace – regresivní (nashledanou

[nashledanou]), jež typická pro oblast Moravy, i progresivní (nashledanou [nasxledanou]), typická pro oblast Čech. V češtině se nejčastěji setkáme s asimilací regresivní. (Krčmová 2007, s. 81–82)

Dále rozlišujeme asimilaci znělostní a artikulační (viz kap. 3.4.1. a 3.4.2.).

Mezi další změny patří:

- elize – zjednodušování souhláskových skupin, např. jablko [japko], normativní v případě dvou stejných hlásek uvnitř slova typu panna [pana], měkký [mňeki:]
- anaptyxe – nesytemové vkládání vokálů, např. rty → rety
- epenteze – vkládání hlásek, např. -e- jehla – jehel, výslovnost číslovek [sedum, osum]
- proteze – vkládání konsonantů před vokál, např. v (okno [vokno])
- metateze – přeskupení hlásek nebo slabik ve slově, např. cerel
- hiát – vkládání hlásky mezi dva vokály, např. -j- hiát [hija:t]
- apokopa – zánik koncové slabiky slova
- synkopa – absolutní redukce, zánik vokálu, tím i slabiky
- redukce samohlásek – oslabení kvantity nebo kvality

(Krčmová 2007, s. 83)

3.4.1. Spojování konsonantů – asimilace (spodoba) znělosti

Jedná se o nejrozšířenější asimilaci v češtině. Spodoba znělosti je stav, kdy je výslovnost hlásky ovlivňována hláskou předcházející nebo následující, skupina hlásek je tedy vyslovena zněle nebo nezněle, dojde k sjednocení jejich znělosti.

V rámci znělostní asimilace mluvíme o tzv. sonorizaci (znělá hláska nahrazuje hlásku neznělou, např. sbírat [zbi:rat]) a desonorizaci (ztrátě znělosti, např. rozpustit [rospustít]). (Krčmová 2007, s. 82)

Asimilace nastává u párových konsonantů v souhláskových skupinách, kdy dochází ke změně jejich znělosti. Asimilace se neúčastní sonory [l], [r], [m], [n], [ň], [j], a to aktivně ani pasivně.

K asimilaci znělosti uvnitř slova dochází před obstruenty:

a) spojení znělé a neznělé hlásky → neznělé (např. lebka [lepka], odklopit [otklopit])

b) spojení neznělé a znělé → znělé (např. kletba [kledba])

Na hranici slov, resp. na konci slova před pauzou dochází ke ztrátě znělosti (např. kov [kof], rod [rot]).

Na mezislovním předělu dochází (u obstruentů) k asimilaci:

a) ve spojení znělé a neznělé → neznělá (např. hod kladivem [hot kladivem])

b) ve spojení neznělá a znělá → znělá (např. let balonem [led balonem])

Ve spojení se sonorami ke změně asimilace uvnitř slova nedochází (např. spojení hlásky neznělé a sonory – klon [klon], tráva [tra:va], spojení hlásky znělé se sonorou – předla [předla], brána [bra:na]).

Při vnějším předělu mezi výrazy je konec prvního výrazu je realizován nezněle (např. had leze [hat leze], výslovnost znělá [had leze] je oblastní variantou spisovné výslovnosti. Změna nenastane ani před obstruentem *v* (např. brát větev [bra:t vjetef]). K asimilaci dochází u mluvčích z Moravy (např. [dnez ra:no], [led rosta:l], [bra:d vjetef]) – tato změna není normativní.

Asimilace ve spojení s předložkami:

- ve spojení s jednoslabičnou předložkou *pod*, *nad* a slova začínající sonorou je normativní znělá hláska (např. nad les [nad les], pod jez [pod jez])
- předložka *přes* se vyslovuje před jedinečnou hláskou a vokálem se [z], např. přes louku [přez loʊku], přes oblohu [přezoblohu] (výslovnost s rázem [přes ?oblohu])

- ve spojení předložky *k* a slova začínající sonorou a před labiodentálním *v* se považuje za normativní výslovnost neznělá, např. *k ránu* [k ra:nu], *k vánoční* [k va:nočni:];
- ve spojení předložek *s*, *z* dochází před párovou souhláskou *k* asimilaci, např. *z domu* [z domu], *s dortem* [z dortem], v 2. pádě se neodlišuje fonetická realizace /s/ a /z/ (*s mostu* i *z mostu* [z mostu]), v 7. pádě může být před hláskou jedinečnou nebo *v* vysloveno [s] i [z], ve spojení předložky *s* a osobního zájmena je výslovnost vždy neznělá, např. *s námi* [s na:mi];

(Krčmová 2007, s. 166–167)

Zvláštnosti při asimilaci:

- foném /h/ ve spojení /s/ + /h/ – viz směr asimilace progresivní nebo regresivní (kap. 3.4.), i zde však existují výjimky, např. *shůry*, *shora*, *shluknout se* a *shluk* – zde je normativní pouze výslovnost [zh].
- foném /v/ – podléhá regresivní asimilaci, např. *kavka* [kafka], avšak samo asimilaci nezpůsobuje, např. *sval* [sval] x [zval];
- foném /ř/ – zněle se vyslovuje na začátku slova, před samohláskou nebo sonorou, mezi vokály nebo sonorami a ve skupině znělých souhlásek; asimilaci může být progresivní i regresivní, způsobuje asimilaci, např. *k řece* [g řece], *nad řekou* [nad řekou];
- v imperativu 1. osobě plurálu se zakončením na neznělý párový konsonant se považuje za normativní výslovnost s hláskou neznělou (např. *leťme* [leťme]), se zakončením kmene na znělý konsonant se doporučuje výslovnost s hláskou neznělou (např. *buďme* [buťme]), normativní je i tvar s hláskou znělou.

(Tamtéž, s. 166–167)

Dvojí, tedy dubletní, výslovnost je možná např. ve slovech *prosba*, *kresba* [prozba, krezba] – gen. pl. *proseb* [prosep, kresep] i [prozep, krezep], *modlitba* [modlidba] – gen. pl.

[modliteb] i [modlideb], svatba [svadba] – gen. pl. svateb [svadep] i [svatep]. Výslovnost neznělá je příznaková pro vyšší styl.

3.4.2. Spojování konsonantů – asimilace (spodoba) artikulační

Asimilace artikulační, tj. artikulační přizpůsobování sousedících hlásek, vede k vyrovnávání artikulačních rozdílů. Hůrková definuje artikulační asimilaci jako „proces, kterým se vyrovnávají artikulační rozdíly mezi dvěma i více sousedními hláskami, z nichž každá se v izolovaném postavení tvoří na jiném artikulačním místě.“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 30) Rozlišujeme asimilaci artikulační se změnou místa tvoření a se změnou způsobu tvoření.

3.4.2.1. Asimilace artikulační se změnou místa tvoření

V češtině se tak děje uvnitř slova v případě alveolárního ŋ, které vzniká při spojení /n/ + /k/, /n/ + /g/ (např. lanko [lanko], tango [tango]), nebo retozubného m, jež vzniká při artikulaci /m/ + /v/, /m/ + /f/ (např. tramvaj [tramvaj], symfonie [symfonije]). Na švu slov je tato asimilace nenormativní (např. pan král [pan král], kolem vás [kolem va:s]).

Spojení /n/ + /p/ nebo /n/ + /b/ bývá někdy nenormativně výslovováno, např. honba [homba], slon byl [slom bil]. Podobně /n/ + /v/ nebo /n/ + /f/ je v nedbalé výslovnosti [m], např. konvička [komvička], konference [komference]. Tyto změny jsou nenormativní uvnitř slova i na mezislovním předělu.

V případě artikulace hlásek /t/, /d/ + /ň/ často dochází k palatalizaci hlásky předcházející, tedy [tň], [dň]. V rámci slova se jedná o výslovnost normativní (např. lodní [lodňi:] i [lodňi:]). V případě artikulaci hlásky /n/ + /ť/, /ď/ dochází rovněž k palatalizaci [ňť], [ňď] a platí zde stejná pravidla (např. k pandě [k paňde] i [pandě]). Na hranici slov jsou takové změny nenormativní (např. sklon těla [sklon těla]). Palatalizace /t/ + /ť/ → [tť], /d/ + /ď/ → [dď] a /n/ + /ň/ → [ňň], výslovnost např. oddíl [odďil] není ortoepicky správná.

V případě výslovnosti sykavek je žádoucí, aby byly obě hlásky zachovány. Spojení ostré sykavky a polosykavky /s/ + /č/, v takovém spojení není výjimkou ani výslovnost

nenormativní, kdy hláska č ovlivňuje artikulaci s, např. [ščesat] namísto [sčesat]. Tato změna je nenormativní na začátku slova, uprostřed i na hranici předpony a kořene.

3.4.2.2. Asimilace artikulační se změnou způsobu tvoření

Ke změně způsobu tvoření dochází ve spojení hlásek [n], [ň] + [s], [š], [z], [ž], tato změna je však neortoepická, v nedbalé výslovnosti je vysloveno např. ženská [žencka:] namísto [ženska:], menší [menči:] namísto [menši:], manžel [manže] namísto [manžel].

Spojení /d/, /t/ + /s/ a /d/, /t/ + /š/ se někdy vyslovuje jako [c] a [č]. V rámci jedno slova, tj. na švu kořene a přípony je tato varianta normativní, např. dětský [d'ɛckɪ:], městský [m'ɛsckɪ:], většina [v'ɛtʃɪna]. Na švu předpony a kořene se doporučuje výslovnost obou souhlásek (např. představení [p'rɛtstaveɲi:]), stejně jako na hranici dvou slov (např. od starosty [ʔotstarosti], naladit si [nalad'it si]). Krčmová uvádí (2007, s. 186) zjednodušenou výslovnost předpony a kořene za dubletní, přičemž první varianta je pečlivější, druhá běžnější, např. odsypat [ʔotsipat] a [ocipat].

3.4.2.3. Výslovnost stejných konsonantů

Jedná o výslovnost dvou stejných konsonantů, která je však z hlediska artikulace zjednodušená.

Zjednodušená výslovnost je tam, kde necítíme sklad slova (vyslovujeme nezdvoujeně), např. nevinný [nevini:], měkký [m'ɲeki:], Anna [ʔana], kamenný [kameni:]. Naopak výslovnost zdvojenou používáme tam, kde by mohlo dojít k posunutí významu slova (např. podaný – poddaný, nejasnější – nejjasnější), v substantivech a adjektivech typu racci, kukaččí aj., na švu slov (půllitr), v příponách imperativu zakončených na *-me* (zlom – zlomme), ve spojení s částicí *-li* (pomohl-li), v případě zakončení slova hláskou, kterou začíná slovo následující (měl litr, vyber růži, udělej jídlo). Pokud je morfologický šev uvnitř slova zřetelný, je možná obojí výslovnost (babiččin, bezzubý).

(Hůrková-Novotná 1995, s. 31–32)

3.4.3. Nenormativní redukce jiných souhláskových spojení

Ve výslovnosti souhlásek se objevují četné nedostatky, které ovlivňují jak srozumitelnost, tak stylovou úroveň projevu. Nejčastěji se redukce, popř. deformace objevuje u slov a slovních spojení s větší frekvencí.

Ve spisovném mluveném projevu zachováváme plnou výslovnost vždy: na začátku slov (kdyby, některý, vždycky); uprostřed slov (prázdný, prázdniny); na konci slov (jedenáct, dvanáct) i na hranici slov.

Mezi nenormativní redukce se řadí:

- *h* – v koncovkách *-ého, -ího*, jehož doprovodným jevem je krácení vokálu, např. [politiceo veřejneo ?a kulturňio života], dále odhodlání [?ododla:ňi:], ve čtyřhře [ve čtiřře];
- *j* – v koncovce *-uje*, např. pokračuje v návštěvě [pokračue v na:fštevje], zdůrazňuje [zdu:razňue]; část jich přijede [ča:stix přijede]
- *v* – např. životnost [žiotnost], na výsledky konference [na i:sledki konference];
- *n* – např. komunistické strany [komunisticke: stra(n)i], porada náměstků ministrů [poradaamňestku: mi(n)istru:];
dn – např. k jednotlivým [kjenotlivi:m], dnešní situace [nešňi: situace];
- při oslabení *b* vzniká hláska *v*, např. zvelebovací činnost [zvelevovaci: činnost], nebezpečná situace [nevespečna: situace];
- *č/c* – přičemž vznikají hlásky *š, s*, např. chemická výroba [xemiska: vi:roba], konečně Škoda Plzeň [konešňe škoda plzeň]
- *stň, stn* – např. účastníci [?u:časňi:ci], zúčastnili se [zu:časňili se];
- spojení sykavek *zs, zš, sš, šs, žs* aj. – např. rozšíření [roši:řeňi:], přes šest [přešest], černošské [černoske:], pražské [praske:];
- souhláskovou skupinu se sykavkami a polosykavkami:
 - *c + sykavka*, např. konec zpráv [konec pra:f], Liberec zataženo [liberezataženo];
 - *ct + souhláska*, např. patnáct bodů [patna:ž bodu:];

- *st + souhláska*, např. šest celých čtyři desetiny [šes celi:x čtiři deseti:ni].

(Palková 1982)

3.4.4. Normativní zjednodušování souhláskových skupin

Ke zjednodušování dochází ve skupině 3 hlásek -zšť-, -sšť-, -ššť-, -řšť-, např. francouzství [francu:šťa:ni:], u slov s počátečním dž, např. džbán [žba:n], zjednodušuje se dcera [cera], srdce [srce]. Vypouští se /j/ ve tvarech pomocného slovesa být a ve slově přijít [přít], /v/ v předponě vz-, např. vzpomínat [spomi:nat].

Mezi zjednodušování patří i epenteze, výslovnost číslovky sedm, osm [sedm] i [sedum], [osm] i [osum], přičemž vokalizovaná podoba je pro mluvený veřejných projev vhodnější).

(Krčmová 2007, s. 170–171)

3.5. Prozodické prostředky

Prozodické/suprasegmentální jsou pro mluvený projev velmi důležité. Pokud jsou všechny vlastnosti mluveného projevu správně dodržovány, projev je funkční, srozumitelnější a působí přirozeně. Hůrková to shrnuje slovy: „S jistou pravidelností se opakující střídání slabik přízvukných a nepřízvukných tvoří tedy rytmickou osnovu řeči, na jejímž pozadí se vytváří jakoby vyšší vrstva rytmického členění: frázování, větný přízvuk a intonace, které formují základní rytmickou osnovu české věty.“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 41)

Tyto vlastnosti mluveného textu pomáhají posluchači s orientací v textu. Tomu napomáhají zvukové signály, které naznačují strukturu textu a jeho návaznost v kontextu. (Palková, 2008–2009)

V analýze si budeme všimnout slovního přízvuku (důrazu), intonace a mluvního tempa.

3.5.1. Přízvuk a důraz

3.5.1.1. Hlavní slovní přízvuk

Hůrková říká, že slovní přízvuk tvoří „základní rytmickou osnovu každého jazyka.“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 37) V českém jazyce se přízvuk označuje jako silový a je stálý. Je umístěn na první slabice slova, v případě jednoslabičné předložky a slova se přízvuk přesouvá na předložku (tj. první slabiku slovního spojení), např. **pod** oblohou, **přes** most.

Slovní přízvuk má delimitativní funkci, např. **na** palmě – napal **mě**. Rodilý mluvčí však se slovním přízvukem nemívá problémy.

Jediným nedostatkem, který lze vyzorovat je nedůsledné užívání přízvuku ve spojení s jednoslabičnou předložkou. Tohoto nedostatku si budeme všimnout také u našich mluvčích.

Existuje několik výjimek při realizaci slovního přízvuku. Pokud za jednoslabičnou předložkou následuje slovo nesklonné (často příslovce), slovo příliš dlouhé, slovo se vyskytuje ve spojení s nepravou předložkou, která rovněž nenese slovní přízvuk (vokalizované podoby těchto předložek nesou slovní přízvuk, např. *skrze, blíže, kromě*), je přízvuk přesunut z předložky na první slabiku slova.

Krčmová podotýká, že slovní přízvuk je relevantní, „jde vždy o relaci a některé výrazy mají slovní přízvuk silnější než jiné v téže promluvě, což souvisí s obsahovou závažností výrazů.“ (Krčmová 2007, s. 154)

3.5.1.2. Větný přízvuk

Větný přízvuk je stěžejním prvkem „významového, rytmického a melodického členění promluvy.“ (Hůrková-Novotná 1995, s. 42) Pokud chceme dát důraz na naši výpověď, děje se tak zdůrazněním klíčového slova (ne jen zdůrazněním slabiky jako u hlavního, popř. vedlejšího přízvuku). Nebo lze přesunout intonační centrum s doprovodným zvýrazněním prozodické složky řeči – v takovém případě mluvíme o *větném důrazu*.

Umístění větného přízvuku je individuální záležitostí, je dáno kontextem a postojem mluvčího. (Krčmová 2007, s. 152)

3.5.2. Mluvní tempo

Časovou modulaci či časový průběh řeči vyjadřuje počet hlásek za jednotku času, nejčastěji minutu nebo sekundu. Jazyky, resp. národy mají vlastní tempo řeči, v tom případě mluvíme o tempu národním.

Dále se rozlišuje tempo individuální. Toto tempo je závislé na obsahu sdělení i délce promluvy. „Mluvní tempo prozrazuje povahové vlastnosti řečníka, proto mluvíme např. o tempu melancholickém, flegmatickém, cholerickém apod. ... Tempo do jisté míry určuje také věk mluvčího a jeho pohlaví...“ (Lotko 2004, s. 68) Tempo řeči odráží vztah posluchače a mluvčího a má na něj vliv počet a délka pauz, má rovněž souvislost s gesty a mimikou mluvčího. (Tamtéž)

Krajními případy jsou příliš rychlé, anebo příliš pomalé tempo řečníka. Rychlé tempo oslabuje srozumitelnost a může vést až k haplogii (tj. nežádoucí zkracování slabik), např. dobrý – brý. Naopak pomalé tempo unavuje a oslabuje pozornost. Lotko říká, že jelikož člověk rychleji myslí, než mluví, prohlubuje takové tempo disproporci mezi tempem mluvení a myšlení. (Tamtéž, s. 69)

Existuje také tempo artikulační. „Tempo artikulace vyjadřujeme počtem vyslovených slabik za sekundu v čistém čase promluvy, tempo řeči počtem slabik realizovaných v celkovém čase řečové produkce, včetně pauz.“ (Balkó 2005, s. 185)

Proběhla mnohá měření tempa řeči, např. sportovních komentátorů, rozhlasových komentátorů a hlasatelů zpráv, moderátorů počasí aj.

Průměrné tempo řeči sportovních komentátorů je 5,83 sl./sek (max. 6,67 sl./sek a min. 1,67 sl./sek) (Bartošek 1991). Skalský došel k obdobným výsledkům (průměrné tempo 5,65 sl./sek), průměrné tempo televizních komentátorů je 2,25 sl./sek. Tempo řeči rozhlasových hlasatelů zpráv je 6,25 sl./sek (Šifaldová 2002). (Balkó 2005)

Bartošek (2000) uvádí u rozhlasové četby průměrnou rychlost 3,9 sl./sek (max. 5,05 sl./sek a min. 2,98 sl./sek). (Havlík 2007)

Palková udává na základě zjištěných údajů průměrné tempo 4,89 sl./sek. Krajnými hodnotami jsou 3,33 sl./sek a 6,67 sl./sek, které uvádí u rozhlasových mluvčích Bartošek. (Palková 1994, s. 317)

3.5.3. Intonace

Intonace je v mluveném projevu důležitá z několika důvodů – v rovině prostě sdělovací souvisí s věcným obsahem sdělované myšlenky a v druhé rovině je vyjádřeno citové zaujetí mluvčího. (Lotko 2004, s. 43) Lotko dále zdůrazňuje, že intonace „usnadňuje složitý proces percepce řečnických textů.“ (Lotko 2005, s. 64)

Souvisí s aktuálním členěním výpovědi. Signalizuje ukončenost či neukončenost promluvy. V případě ukončené promluvy rozlišujeme funkce – konstátování, otázka atd. (Krčmová 2007, s. 74)

V rámci klidného, neutrálního projevu se rozlišují tři druhy intonačního vyznění – kadenci, polokadenci a antikadenci.

3.5.3.1. Kadence

Kadence, tj. klesavý melodém, vět oznamovacích je v češtině klesavá (např. *Přijde dnes později.*), ale může se objevit i u vět tázacích začínajících tázacím výrazem (tj. tázacích vět doplňovacích; např. *Kdo to sem přinesl?*) a u některých vět rozkazovacích (např. *Okamžitě sednout!*).

(Krčmová 2007, s. 151)

3.5.3.2. Antikadence

Hlas stoupá po intonačním centru. Antikadence je typická u otázek zjišťovacích. Je dvojího druhu – antikadence, tj. stoupavá melodie nebo stoupavě-klesavá (např. *Babička to nečekala?*). (Krčmová 2007, s. 151)

3.5.3.3. Polokadence

Hlas poklesá před intonačním centrem. Má mnoho obměn, ty mají specifickou komunikativní funkci (např. vytýkáání). Nejčastěji signalizuje nekoncové úseky výpovědi. Hlas stoupá, intonační centrum se prohlubuje (popř. se prohloubí i slabika před intonačním centrem) nebo poklesne intonační centrum nebo slabika před centrem, na ně navazuje vyšší tonový průběh slabik. (Krčmová 2007, s. 151–152)

3.6. Členění souvislé řeči

Řeč členíme na menší celky (slovo, takt). Uzavřené z obsahového hlediska jsou – výpovědní úsek, výpověď a promluva. (Krčmová 2007, s. 75) Pro analýzu projevu jsou důležité jednotky významově uzavřené.

3.6.1. Promluva

Promluva je ohraničena dvěma absolutními pauzami. Promluvu pronáší jeden mluvčí a je jednotná z hlediska formy i obsahu. (Krčmová 2007, s. 75)

3.6.2. Výpověď

Je vyznačena větnou intonací a relativními, popř. potenciálními pauzami. Je kratší než promluva, může být minimální promluvou. (Krčmová 2007, s. 76)

3.6.3. Výpovědní úsek

Výpovědní úsek je část výpovědi oddělený potenciální vdechovou pauzou. Souvislost mezi výpovědním úsekem a výpovědí je dána výrazy významově souvisejícími. (Krčmová 2007, s. 76) Při realizaci musí být pamatováno na správné významové členění.

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1. Analýzy mluvených projevů

Nedostatkům ve veřejném mluveném projevu se věnovala řada jazykovědců, příkladem je již zmíněná studie Zdeny Palkové *Výslovnost rozhlasových mluvčích* (1982).

Pro tuto práci mají významnou roli také studie Janíkové (2001) a Palkové (2008) aj. Obě se pokusily reflektovat stav jazyka. Předmětem jejich analýz je, stejně jako v této práci, realizace vokálů a konsonantů, artikulace asimilační a artikulační. V rovině suprasegmentální byla pozornost zaměřena především na intonaci a mluvní tempo. Reflektovány byly i další nedostatky v projevu, např. hezitační zvuky, přerušování. Pro nás jsou důležitá jména moderátorů veřejnoprávního média, kteří v některých z těchto jevů chybovali.

Stav současné češtiny dokumentoval článek Jitky Janíkové *Moderátoři televizního zpravodajství* (2001).

V analýze z roku 1999 byla zkoumána kultivovanost projev 12 moderátorů televizního zpravodajství (ČT1, Nova, Prima). Poslechové analýzy se zúčastnilo 66 posluchačů (studentů bohemistiky) a spočívala v bodovém hodnocení jednotlivých projevů, které trvaly 90 sekund. Pozornost byla věnována otevřenosti samohlásek, nedodržování jejich kvantity, redukci konsonantů, řečovým vadám a nedostatkům v suprasegmentální rovině (přesouvání přízvuku, členění výpovědi, mluvní tempo, intonace). Frekventované byly otevřené vokály (Toušlová), poměrně časté byla i redukce a zkracování krátkých vokálů (Klepetka, Toušlová), zkracování dlouhých vokálů bylo zaznamenáno u Janečka a Klepetka. Krátké vokály dlouží Toušlová, Klepetka. K oslabování souhlásek a jejich ztrátě docházelo v různých případech u Janečka (intervokalické oslabování v, j, h), Toušlová (splývání stejných souhlásek, změna /ns/ na /nc/, znělostní asimilace na hranici slov – konsonant + sonora/vokál). Zrychlují delší pasáže (Janeček, Toušlová) a slyšitelné nádechy a hezitační zvuky se objevily u Janečka.

Janoušková a Veroňková se věnovaly stejnému tématu jako Janíková ve studii *Moderátoři večerního televizního zpravodajství 2003 (2008)*. Studie vychází z poslechového testu 15 moderátorů, jeden úsek trval 70–80 sekund. Z důvodu náročnosti na pozornost byl test rozdělen na dvě části, 84 posluchačů vyslechlo jednu část, 71 posluchačů vyslechlo druhou.

Mezi nejlépe hodnocenými byli moderátoři České televize (1. Augustová, 2. Klepetko, 3. Voldánová, 4. Toušlová, 5. Maršál, 7. Pistorius). Nakonec byly transkribovány projevy úspěšných moderátorů. Autorky zjistily, že v mluvě existují značné nedostatky – otevřenost vokálů (Voldánová), redukce a zkracování vokálů (Augustová), zkracování dlouhých vokálů (Augustová) a naopak prodloužení krátkých vokálů (Voldánová), oslabování (vypouštění) hlásek v, j, h aj. (vlivem rychlého tempa; Augustová, Voldánová), znělostní asimilace na hranici slov – ve spojení konsonant + sonora/vokál (Toušlová), asimilace artikulační (např. změna ns na nc) atd. (Augustová, Voldánová), přizvukování jednoslabičných předložek (Voldánová).

Předmětem studie *Zvuková podoba rozhlasové češtiny (2003)* Zdeny Palkové, Jitky Veroňkové-Janíkové a Barbory Hedvábné byla úroveň mluveného projevu ve veřejnoprávním médiu. Autorky se zaměřily na mluvené slovo ve zpravodajství Českého rozhlasu. Mezi nejčastější chyby patřila špatná výslovnost vokálů, chybná intonace mluvčích aj. Výsledek studie poukázal na klesající tendenci v projevech rozhlasových mluvčích.

Kulturou řeči se zabývala Palková v krátké studii *Kultura řeči v jedné redakci Českého rozhlasu (2008)*. V úvodu komentuje klesající úroveň veřejných mluvených projevů. Ve své dílčí analýze poukazuje na rozdíly mezi individuálními výkony jednotlivých mluvčích. Na základě poslechové analýzy byl hodnocen projev z hlediska srozumitelnosti, jazykové kvality promluvy (fonetické správnosti). Palková došla k závěru, že lepší úroveň dosahují zpravodajské pořady. Pozitivně hodnotí standardní kvalitu krátkých a dlouhých vokálů i adekvátní mluvní tempo.

4.2. Zaměření praktické části

4.2.1. Charakteristika a popis zkoumaného materiálu

Materiál pro analýzu jazykového projevu jsem čerpala z videoarchivu iVysílání (www.ceskatelevize.cz/ivysilani, internetový server České televize s archivem velké části pořadů, které televize vysílá na svých programech ČT1, ČT2, ČT24 a ČT sport) a dále z internetových stránek Českého rozhlasu, stanice Radiožurnál (www.ceskyrozhlas.cz). Na základě potřeby analyzovat text, jenž se bude co možná nejvíce držet ortoepické normy, byla zvolena zpravodajská relace Události a Zprávy o šesté. Vycházím z předpokladu, že moderátoři veřejnoprávních médií jsou povinni dodržovat pravidla ortoepické normy. Jedná se o projevy čtené, v případě televizních moderátorů se objevují i projevy nečtené (přípravené, při rozhovoru s hostem výjimečně i nepřipravené).

4.2.1.1. Události – zpravodajská relace České televize

Moderátory jsou Marcela Augustová, Aneta Savarová, Jolana Voldánová a Jakub Železný, přičemž pořad vždy uvádí jeden z nich a ostatní se podílejí na vysílání svými příspěvky a živými vstupy. Byla vybrána jedna celá zpravodajská relace uváděná vždy jedním z moderátorů a tento text byl podroben ortoepické analýze.

Zpravodajství je vysíláno denně od 19:00 do 19:50. Každá relace trvá necelých 50 minut a skládá se ze samotného vystoupení moderátora a reportážemi kolegů. Mluvený projev moderátora trvá přibližně 10 minut. Celková délka analyzovaného materiálu je tedy okolo 40 minut.

Úryvky projevů moderátorů jsou kratší, oddělují je reportáže a živé vstupy reportérů, v každé relaci se zpravidla objevuje jeden dialog (s hostem zpravodajské relace, reportérem při živém vstupu, popř. mezi dvěma moderátory ve studiu). Předmětem analýzy jsou pouze projevy moderátorů, kteří Událostmi daný den provázejí.

4.2.1.2. Zprávy o šesté – zpravodajská relace Českého rozhlasu

Zpravodajská relace s názvem Zprávy o šesté jsou vysílány od pondělí do pátku, vždy od 18 hodin na stanici Českého rozhlasu. Celá relace trvá 10 minut. Z toho moderátor mluví asi 4 minuty. Abychom získali přibližně stejný objem dat, vybrali jsme vždy dvě relace od každého moderátora. Byli vybráni čtyři zprávaři – Kateřina Causidisová, Jana Gulda, Tereza Tomášková a Pavel Prouza. Materiál je dostupný na stránkách Českého rozhlasu na iRadiu (<http://hledani.rozhlas.cz/iradio/>).

Projev moderátorů je krátký, trvá maximálně 20 sekund. Po uvedení zprávy zpravidla následuje reportáž, ty nebyly zahrnuty do analýzy. Na rozdíl od projevu moderátorů televizních, je tento projev pouze čtený.

4.3. Popis analýzy

Všechny mluvené texty jsou transkribovány. V transkripci jsou zachyceny důležité prvky mluveného projevu – realizace hlásek, nádechy, důrazy, pauzy, hezitační zvuky atd.

Předmětem analýzy byla realizace vokálů z hlediska kvantity a kvality, dále jejich redukce. Pozornost byla zaměřena na realizaci rázu, především ve spojení slova a neslabičné předložky.

Konsonanty byly analyzovány z hlediska asimilace znělostní (především výslovnost před sonorami a [v]), asimilace místa (palatalizace, realizace ŋ a m̥ na hranici slov), asimilace způsobu, pozornost byla zaměřena na redukovanou výslovnost a splývání hlásek.

V rovině suprasegmentální byla pozornost věnována mluvnímu tempu. Výsledky byly následně porovnány s průměrnými hodnotami (průměrná hodnota 4,89 sl./sek). Předmětem zkoumání byla intonace i členění výpovědi.

Mluvený projev byl nakonec porovnán mezi jednotlivými mluvčími, respektive televizí a rozhlasem, s přihlédnutím ke studiím, jež se zabývaly stejným či obdobným tématem. V případě moderátorů ČT byl v případě potřeby odlišen projev čtený a projev realizovaný při rozhovoru s hostem událostí.

5. ANALÝZA – PROJEVY MLUVČÍCH Z HLEDISKA ORTOEPIE

5.1. Česká televize - Události

5.1.1. Aneta Savarová

Aneta Savarová v relaci Události občas dluží vokály: David Rath se naposledy [´davít ra:t se: naposledi:], jak už zaznělo, rodina doteď nabídl [´jak ?už zaznělo: rodina doteď nabi:dla:], jeho události [jeho ?uda:lostí:], ale brzy může [?ale brzi: mu:že], na svobodě pouze [na svobodě pouze:], doplním informaci, že [doplňi:m ?informaci: že]. Vyskytuje se i v důsledku emfáze: přesně tak [přesně ta:k].

Dloužení je poměrně časté u spojky a: promluvit a vinu [promluvit ?a: vinu], vybíral a peníze [vibi:ral ?a: peňi:ze], a minulý týden [?a: minuli: ti:den], a výsledek [?a: vi:sledek], a Puro-klima [?a: puro klima].

Nenáležitého dlužení se Aneta Savarová dopustila při rozhovoru s hostem Událostí, v případě živých vstupů. V ostatních případech nebylo dlužení vokálů zaznamenáno.

Savarová se dopustila i krácení vokálů: dvacátý srpen [dvacati: srpen], kvůli dalším [kvuli další:m], říká advokát [´řika: ?advoka:t], naším hostem [našim hostem], z nejvýznamnějších [znejvi:znamnějšíx], volání po vteřinách [vola:ňi: po fteřinax], projednávat [projedna(:)vat], prudký nárůst [prutki: na:rust]. Krácení bylo zaznamenáno jak v živých vstupech, tak ve čteném projevu.

Před vokálem užívá pravidelně ráz, např.: expolitika [?ekspolitika], a jeho události [?a jeho ?uda:lostí:], odpoledním [?otpoledňi:m], i státní [?i sta:tňi:], a jeho otec [?a jeho ?otec], eskorta [?eskorta], od vypuknutí [?ot vipuknutí], už vám někdo [?uš va:m něgdo], úředník odboru [?u:ředňi:k ?odboru], USA [?u:ʔesʔa:], na evropském [na ?evropske:m].

V případě předpony a základu slova ráz realizuje nedůsledně, např.: neuteče [neʔuteče], využít [viuži:t]. Závazná realizace rázu: v Ostravě [fʔostravje], v obchodech [fʔobxodex], s advokátem [sʔadvoka:tem], v úterý [fʔu:teri:].

Ve dvou případech není realizován povinný ráz ve spojení s neslabičnou předložkou: v událostech [fuda:lostex], s událostmi [suda:lostmi].

Několikrát byla zaznamenána oslabená výslovnost, např.: z vazby [zvaz(b)i], nějaké [ňe(a)ke:] nebo [ňe(j)ake:], v případě [f(p)řípađe], šťastní [šťas(t)ňi:], v dopravním [(v)dopravňi:m], nejsledovanější [nejsl(e)dovaňejší:], mezi [m(e)zi], čtvrtěného [čt(v)rtečňi:ho], sociologů [soci(j)ologu:], pokud ji [pokut(j)i] i zjednodušená: rozruřených [rozuřeni:x], nezjistili [nezistili]. Poslední dvě zmíněné realizace jsou ortoepické.

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou, např.: z litoměřické [z litomňeřicke:], v Litoměřicích [v litomňeřici:x], v reportáži [v reporta:ži], z let [z let], v Liberci [v liberci] i na hranici slov, např.: doteď nabídla [doteť nabi:dla:].

Ostatní případy znělostní asimilace, např.: už zaznělo [ʔuž zazňelo:], pokud byste [pokud biste], od koho [ʔot koho], pokud by k tomu [pokud bi k tomu], vzkaz dělníka [vskaz d'elňi:ka].

Nenormativní asimilace způsobu uvnitř slova: ženské organizace [žencke: ʔorganizace], představenstvo [přectavenctvo], manželce [manželce], cenzuru [cenzuru], ředitelka kladenské [ředitelka klade(n)cke], prezidentským [prezide(n)cki:m] – v těchto dvou případech navíc s oslabenou výslovností. Nenormativní výslovnost se objevila i na hranici slov: nejen že [nejenže].

Dubletní výslovnost byla zaznamenána u slov: z městského úřadu [z mňescke:ho ʔu:řadu], Bernatský [bernacki:], britského [bricke:ho], největší města [nejvječi: mňesta], přesvědčení [přesvječeni:], přesvědčuje se [přesvječuje se], představila [přectavila], na podzim [na pozim].

Nenormativní asimilace způsobu na hranici předložky a slova nebo dvou slov: před soudem [přecoudem], osmnáct set [ʔosumna:cet].

Asimilace místa byla zaznamenána uvnitř slova: brany [braŋki], novinka [noviŋka], Lenka [leŋka], Čunka [čuŋka], konkrétně [koŋkre:tŋe]. Na hranici slov nebyla asimilace zaznamenána, např. děkanem fakulty [d'ekane:m fakulti].

V jednom případě byla zaznamenána palatalizace: odpoledním [ʔotpoledŋi:m] a spojení m+ě: náměstka [na:mjestka].

Realizace dvou hlásek byla důsledná, a to i přes hranici slov, na švu předpony a základu slova, v základu slova, např.: peněz z dopravního [peŋe:z z dopravŋi:ho], pražského [praške:ho], rozšířit [rosši:řit], rozsudek [rossudek], před tím [přet ti:m].

Podobně jako nenáležitě dloužení vokálů, i hezitační zvuky se vyskytovaly pouze v úseku, kdy moderátorka vedla rozhovor s hostem Událostí:

Co s ním chcete ještě vyřešit? [(@)co sŋi:m chcete ještě viřešit ↑], Například nějaké peníze? [napři:klat (@) ňe(a)ke: peŋi:ze ↑], mluví v souvislosti s událostmi [mluvi: f souvislosti (@) / 'pra:vje suda:lostmi], teď už tedy bývalého ředitele ['(@) teť ?uš tedi bi:vale:ho ředitel], a chystáte se prostřednictvím ní protiútočit [ʔa xista:te se 'prostřednictvi:m ňi: (@) proti?u:točit ↓], je váš spolustraní [je va:š (@) / spolustraŋi:k].

Číslovky realizuje s vokálem: sedm [sedum], osm [osum] a nezjednodušuje: v šestnácti letech [f šestna:cťi letex]. Slovo milion, v jehož výslovnosti jsou povoleny oba tvary [milijón] i [milijon], realizuje druhou variantu, kterou užívá důsledně ve všech případech.

Ve spojení dvou vokálů bylo realizován hiát, např.: milion [milijo:n], celsia [celzija], olympiádě [olimpija:d'e:].

V Událostech se vyskytuje množství cizích slov. Výslovnost přejatých slov je realizována bez větších problémů: expolitika [ʔekspolitika], extrémní [ʔekstre:mŋi:], celsia

[celzjia], na londýnské olympiádě [na londi:nske: ?olimpija:dě], meteorologové [meteorologove:].

Cizí slova hollywoodský [holivu:cki:], v interview [f?interviju] mají ve výslovnosti zachovanou původní anglickou realizaci, samozřejmě s přizpůsobením anglických hlásek českým. V případě slova *Hollywood* je k základu připojena přípona *-ský*, která je zjednodušená.

Společnosti Branko Emel Kompet a Puro-klima [braŋko ?emel kompet ?a: puro klima], Konstruktiva Branko [konstruktiva braŋko] a Fisa [fisa] jsou původně české názvy utvořené podle anglo-amerického modelu, ale s českou výslovností. Nevládní nezisková organizace Transparency International [trensparenci ?internešni] je realizována dle anglické výslovnosti.

Názvy amerických míst na jezeře Michigan [na jezeře mišigen], Missouri [misuri], Barma [barma], na jihu Los Angeles [na jihu los ?enželis] jsou realizovány podle anglické/americké výslovnosti s posunem výslovnosti vokálů a vibranty *r* k české. Výraz USA [?u: ?es ?a:] je hláskován dle české abecedy, označení [ju: ?es ?ej] by nebylo vhodné z hlediska srozumitelnosti, pro lidi neznalé anglické/americké abecedy.

Americká jména Michelle Obama/ová [mišel ?obamova:], Tony Scott [toni skot], Todd Akin [tot ?ejkin] a název amerického filmu Top Gun [tobgan], ukrajinské jméno: Julie Tymošenková [julije timošenkove:] jsou realizovány bez problémů.

Čínská jména: Ku Kchaj-laj [kuk xaj laj], politika Po Si-laje [politika posilaje] se vyskytují v českém jazykovém prostředí spíše zřídka, což se projevilo na výslovnosti. Vychází z psaných podob, které se v českém jazykovém prostředí objevují. Manželce čínského politika *Ku Kchaj-laj* bylo jméno zkomoleno, *k* z druhé části jména bylo přesunuto ke *k* do první části, patrně kvůli jednodušší výslovnosti. Jméno jejího manžela *Po Si-laje* bylo vysloveno jako jedno slovo.

Nedostatky byly zaznamenány i v rovině suprasegmentální. Zde uvádíme ty nejvýraznější příklady.

Kauce čtrnáct milionů korun a bývalý hejtman David Rath může být propuštěný z vazby. Tak rozhodl pražský soud po dlouhém odpoledním jednání. Právníci i státní zástupce si nechali tři dny na rozmyšlenou...

[// 'kauce čtrna:ct milionu: korun ?a bi:vali: hejtman davit ra:t mu:že bi:t propuštění: zvaz(b)i
↓ / tak rozhodl pražski: souč po dlouhe:m ?otpoledňi:m jedna:ňi: / 'pra:vňi:ci ?i sta:tňi:
za:stupce si nexali **tři** dni na rozmišlenou /...] – nerealizována kadence koncových úseků věty
oznamovací.

... mohl by se víc než po třech měsících dostat na svobodu.

[...mohl bi se vi:c neš po **třex** mňesi:ci:x dostat na svobodu /] – v případě zdůraznění slova
třech není přízvuk na předložce, ale na zdůrazněném slově, jak uvádí norma.

Přítelkyně a jeho otec nabízeli dohromady jeden milion korun, navíc přes třicet lidí podepsalo
písennou záruku, že se nebude vyhýbat vyšetřování.

[/'při:telkiňe ?a jeho ?otec nabi:zeli dohromadi / **jeden milion** korun **navi:c** / přes třicet lidí:
podepsalo pi:semnou za:ruku / 'že se / **nebude vihi:bat višetřova:ňi:** ↓ //] – v této části
se objevilo nevhodné logické členění.

Davit Rath se naposledy z vazební věznice dostal 5. června, kdy se hájil před poslanci. Teď ho
eskorta vyvedla z litoměřické vazby teprve podruhé od vypuknutí kauzy. Před soudem
poslanec mluvil hodinu, čtrnáct milionů jako záruka, že v případě propuštění neuteče,
právníci i jeho samotného překvapila.

[//'davit ra:t se: naposledi z vazebňi: vjezňice dostal pa:te:ho června / gdi se ha:jil přet
poslanci / **teť** ho ?eskorta vivedla z litomňeřicke: vazbi / 'teprve podruhe: ?od vipuknutí:
kauzi / 'přecoudem poslanec mluvil hođinu / **čtrna:ct** milionu: jako za:ruka / že fpři:padě
propuštění: ne?uteče / 'pra:vňi:ki ?i jeho samotne:ho / překvapila ↓//] – nejsou realizovány
kadence úseků věty oznamovací.

Dobře. Obvinění Davida Ratha se ale brzy může rozšířit. Policie už žádá poslance, aby
ho vydali ke stíhání kvůli dalším podezřením. Pokud by k tomu v nejbližších týdnech došlo,
nehrozí, že David Rath bude případně i po složení kaucy na svobodě pouze několik dnů?

[//'dobře / ?obviňeňi: davida ra:ta se ?ale brzi: mu:že rosši:řit policije ?už ža:da: poslance
?abi ho vidali ke stí:ha:ňi: kvuli **dalši:m** podezřeňi:m / 'pokud bi k tomu v nejbliži:x ti:dnex
došlo nehrozi: že davit ra:d bude při:padně ?i po složeňi: kauce / 'na svobodě pouze: / několik
dnu: ↑//] – v první části nejsou realizovány pauzy, resp. kadence koncového úseku věty

oznamovací, na konci je naopak nevhodné rozdělení pauzou. Jedná se o živý vstup, rozhovor s hostem.

Posun v těchto dnech nenastává pouze v případě jednotlivých obviněných, policie taky pokračila ve vyšetřování hlavních kauz, které s Davidem Rathem souvisí.

[//´posun fřexto dnex nenasta:va: pouze / f(p)řípade / jednotlivi:x ?obviněni:x policije taki pokračila ve višetřova:ni: hlavní:x kauz ktere: z davidem ra:tem souvisi: ↓//] – Savarová chybuje ve frázování – pauzy jsou v promluvě nenáležitě rozloženy.

...právě s událostmi v dopravním podniku o mocenském boji uvnitř ODS, o co se tedy ve straně přesně hraje? Jde o vaše další setrvání v čele města?

[//...´pra:vje suda:lostmi (v)dopravni:m podniku ?o mocenske:m boji uvnitř ?o:de: ?es ?o co se tedi ve strahe přesne hraje ↓ / jde ?o vaše další: setrva:ni: fčele mňesta ↑//]

Tyto orgány zase může odvolat valná hromada, kdy ji svoláte? A chystáte se prostřednictvím ní protiútočit?

[//...´tito ?orga:ni zase mu:že ?odvolat valna: hromada gdi ji svola:te ↑ / ?a xista:te se ´prostřednictvi:m ni: (@) proti?u:točit ↓//]

– nejsou realizovány pauzy mezi oznamovací větou a otázkou, v posledním příkladu je realizována kadence koncového úseku věty oznamovací, namísto antikadence, opět se jedná o živý vstup.

Přízvuky na první slabice, resp. na předložce jsou dodrženy. Velmi výrazné a časté byly slyšitelné nádechy, které provázely celou relaci. V jednom případě dokonce slyšitelné mlasknutí. Bylo naměřeno průměrné mluvní tempo 5,42 sl./sek.

5.1.2. Marcela Augustová

Ráz realizuje téměř vždy, např.: použije, použitím [po?užije, po?užitím], čtyřiadvacet tisíc, čtyřiadvaceti lety [čtiři?advacet tísi:c, čtyři?ačtiřiceti leti], neoznámil [ne?ozna:mil], odpoledne [?otpoledne], útlak a morální i kulturní úpadek [?utlak ?a mora:lňi: ?i kulturňi: ?u:padek], americký [?americki:], exministr obrany [?eksministr ?obraní], o odvolání

[?o?odvola:ňi:], ale neuspěl [?ale ne?uspjel], Jiřím Neužilém [jiři:m ne?užilém], jihoevropské země [jiho?evropske: zemňe], i ve spojení neslabičné předložky a slova, které je závazné: v událostech [f?uda:lostex], s ohněm [s?ohňem], v Itálii [f?ita:liji], v Olomouci [f?olomouci].

Dloužení a krácení se vyskytuje jen výjimečně, např. dloužení: poslanec [poslanec(:)], se [se:], banky [banjki:], děti [děti:], pro dopravu [pro: dopravu]; krácení: s tím [stím], akci při níž [?akci při ňiš].

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou, např. v Litovli [v litovli], jednoho z nich [jednoho z ňix] i na hranici slov: Jakub Linka [jakup linjka], například myšlenka [napři:klat mišlenjka], případ mapuje [při:pat mapuje] byla realizována dle normy.

Ostatní případy znělostní asimilace, např.: v současnosti [f současností], přes deset [přez deset], soud v Brně [soúd v brňe], pokud použije [pokut po?užije], v Karlových Varech [třeba f karlovi:x varex].

Asimilace způsobu je normativní, např.: většina, největší [vječina, nejvječi:], městský [mňescki:], Sovětského svazu [sovjecke:ho svazu], v Chorvatsku [f xorvacku], chudší [xuči:], představitel [přectavitele:], v předstihu [fpřectíhu].

Tato asimilace je nenormativní na hranici slov: devět set [devjecet], od sněmovny [ocňemovni], od začátku [?ozača:tku], nejen že [nejenže] a v příponě (n+s): o československý [?o českoslovencki:], Zlínský kraj [zli:ncki: kraj], rumunské [rumuncke:].

Asimilace místa uvnitř slova, např.: inkasují [?injasuji:], funkce [funjke], banky [banjki:], myšlenka [mišlenjka] nenormativní realizace na hranici slov nebyla zaznamenána: Robertem Wolfem [robertem volfem], přitom v kauze [přitom f kauze]. V několika případech došlo k palatalizaci v slova podnik: [podňnik].

Realizace dvou stejných hlásek uvnitř slova, např.: tak i na hranici slov: základ tvoří [za:klat tvoři:], po nich chtěl [po ňix xťel], jednadvaceti tisících [jednadvacetí tisi:ci:x], pokud

tamní [pokut tamňi:], sedm milionů [sed(u)m milijo:nu:], bez smlouvy [bes smloʊvi], podpis sucha [potpis suxa].

Spojení dvou sykavek bylo realizováno dle normy uvnitř slov i na jeho hranici, např.: pražské [praške:], mužstvo [muštvo], už se [ʔuš se].

Číslovky jsou vyslovovány s vokálem: osm [osum], osmadvacet [ʔosumadvacet], sedm [sedum], jen v jednom případě došlo k oslabení vokálu [sed(u)m]; čtrnáct [čtrna:ct] a všechny tvary čtyři- jsou zachovány s počátečním [č].

Oslabená výslovnost hlásek se vyskytla uprostřed slov i na konci: před měsícem [pře(t) mňesi:cem], přes deset [př(ez) deset], jednapadesát procent [jednapadesa:(t) procen(t)], trestných činů [trestni:(x) činu:], ministerstvo [ministerst(v)o], novou školu [no(v)oʊ školu].

Vypouštění hlásky bylo zaznamenáno: příjmu [při:mu], zjišťoval [zišťoval] – toto zjednodušení je normativní.

Realizace cizích slov, jmen i pojmenování je bez problémů: Ronald Adams [ronalt ʔedms], Baracka Obami [baraka ʔobami], prezidenta Basesca [prezidenta baseska], premiérky Julije Tymošenkové [premije:rki julije timošenkove:], Synthesii [sinteziji], Sýrii [si:riji]; původem cizí slova: exministra [ʔeksministra], policii [policiji], linii [liniji], chemikálie [xemika:lije], exploze [ʔeksploze], oxid dusíku [ʔoksit dusi:ku], koaliční [koaličňi], speciálních Passatů [specia:lňi:x pasa:tu:] (dodržena délka německé výslovnosti), resort [resort], komplexní forenzní audit [kompleksňi: foreznňi: ʔaudit], milionů [milijo:nu:], miliarda [milijarda], šampionát [šampijona:t], oficiálně [ʔoficija:lňe], sociálních věcí [socija:lňi:x vjeci:]. Sovo senior bylo realizováno bez vloženého j [senior].

K přeřeknutí došlo v několika případech: průměru [fpru:mňeru], soustředí [soustřed'(ň)i:], jak na tom [jak na(m) tom].

V oblasti modulace řeči bylo zaznamenáno především nevhodné členění promluvy – jedná se o příliš často kladené pauzy, které mají za následek rozpojování slov (např. samotný základ, odborné analýzy):

Samotný základ ale tvoří jen menší část jejich příjmů. Daleko víc berou na náhradách. Stát jim platí například cestové. Podle vzdálenosti bydliště od sněmovny. Dostávají částky, které začínají na necelých jednadvaceti tisících a další čtyřmístné sumy inkasují na provoz kanceláře. No a připočít musíme i víc než osmadvacet tisíc korun na reprezentaci, stravu a odborné analýzy. Například pražský poslanec, který nemá žádné další funkce ve sněmovně tak má na výplatním lístku sto třicet sedm tisíc sto korun.

[... /'samotni: / za:klat / ?ale tvoři: jen menši: ča:st jejix při:mu / daleko vi:c berou na na:hrada:x / 'sta:t jim platí: napři:klat **cestovne:** ↓ / podle vzda:lenosti **bidlišće** ?očněmovni dosta:vaji: ča:stki: ktere: zači:naji: / 'na neceli:x jednadvaceti tisi:ci:x ?a další: / čtířmi:stne: sumi ?inkasují: na provos kancela:ře ↓ / 'no ?a připoči:st musí:me ?i / vi:c neš ?osmadvacet tisi:c korun na reprezentaci stravu telefon ?a / **?odborne:** / ?anali:zi / 'napři:klat praški: poslanec kteri: nema: **ža:dne:** další: funkce ve sňemovně / 'tak ma: / **na vi:platňi:m** li:stku **sto** třicet sedum tisi:c / **sto** korun ↓//] – v těchto případech byl navíc realizován důraz na předložce; není řádně realizována kadence koncového úseku věty oznamovací.

Rozhovor moderátorky s hostem události. Problémem je členění výpovědi, které není logické:

Kdybyste měl tedy procentuálně vyjádřit, kdo má momentálně v ODS větší podporu, vy nebo primátor?

[//'gdibiste mňel tedi / **procentua:lňe** vija:dřit / gdo ma: momenta:lňe / f?o:de:es / vječi: podporu / vi nebo / prima:tor ↑//] – živý vstup

Ve městech i na dálnicích rozjela policie mezinárodní akci, při níž se soustředí hlavně na příliš rychlé řidiče. Měří na pevných místech i za pomoci speciálních pasátů. Za posledních sedm měsíců zavinila dravá jízda víc než osm tisíc nehod, při kterých přišlo o život sto čtyřicet osm lidí.

[// 've mňestex ?i na da:lňici:x rozjela policije mezina:rodňi: ?akci při ňi:š se souředi: hlavňe / na při:liš rixle: řidiče ↓ / 'mňeři: na pevni:x mi:stex ?i za pomoci specija:lňi:x pasa:tu: / 'za posledňi:x sedum mňesi:cu: zavinila drava: ji:zda / vi:c neš ?osum tísi:c nehot / při kteri:x přišlo ?o život / sto čtiřicet osum lidí: ↓//] – bylo zaznamenáno nenáležitě členění výpovědi.

Hezitační zvuky nebyly zaznamenány. Přízvuky byly realizovány na předložkách. Mluvní tempo Augustové se pohybuje kolem 5,6 sl./sek.

5.1.3. Jolana Voldánová

Ráz byl realizován před vokálem téměř vždy, např.: ale [?ale mu:že], od Jolany [?od jolani], události [?uda:lostí], a antisociální [?a?antisocia:lňi:], umožňují udělat [?umožňuji ?uđelit], ale upřesnit [?ale ?upřesňit], ostravské vodárny a [?ostrafske: voda:rni ?a], etiky a excesu [?etiki ?a ?ekscesu].

Stejně tak uvnitř slova, např.: zaostává [za?osta:va:], neobvykle [ne?obvikle], neumíme [ne?umi:me], zaostává [za?osta:va], a to neomezeně [?a to ne?omezeňe], nejatraktivnější [nej?atraktivnější:], na opravu [na ?opravu], na Ukrajinu [na ?ukrajinu] i v závazné realizaci neslabičné předložky a slova v Oslu [f?oslu], z Osla [s?osla], s obviněním [s?obviňeňi:m], v Evropě [f?evropje], s ODS [s?o:de:es], v exekuci [f ?egzekuci].

Realizace bez rázu, tedy nenormativní, byla evidována v těchto případech: v ostravském [fostrafske:m], v událostech [fuda:lostex].

Dloužení bylo zaznamenáno několikrát, a to během čtení zpráv, tak během rozhovoru s hostem: měla [mňela:], je [je:], po [po:], se [se:], zašla [zašla:], to je [to: je], už je [uš je:], v ghettu [v ge:tu].

Na více místech se objevilo krácení, popř. byla délka oslabena: umožňují [?umožňuji(:)], nějakým [ňe(j)akim], v létě [vle(:)ťe], další [dalši(:)], pořadatelé [pořadatele], motocyklů [motociklu(:)], původní [pu:vodňi], inspektorů evropské [?inspektoru ?evropske:], kvůli podezření [kvuli podezřeňi:], říká [řika:], myslíte [mislite].

Otevřený vokál se vyskytl v případě slova zastupitelství [zastupitelství:] a kauze [kauze].

Nerealizovaná znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou, např.: v moravské v morafske:], v Liberci [v liberci], od Jolany [ʔod jolani], v Libanonském [v libanonske:m], k nejvyšším [k nejviši:mu].

V ostatních případech znělostní asimilace byla zaznamenána nenormativní výslovnost ve slově kauze: kauze [kauze], o kauze rozhodoval [ʔo kauze rozhodoval].

Asimilace na hranici slova byla realizována bez větších problémů, např.: až do smrti [ʔaž do smrti], totiž obliba [totiž ʔobliba], trest vězení [trest vjezeňi:], už teď [ʔuš teť], muž střílel [muš stři:lel], jeden z vůdců [jeden z vu:tcu:], mu totiž může [mu totiž mu:že], v zajetí [v zajeti:], udělit maximálně [ʔudelit maksima:lňe].

Asimilace progresivní ve spojení *sh*: shodlo [sxodlo], neshledal [nesxledal].

Asimilace způsobu je normativní v těchto případech: novoměstských [novomňescki:x], nejhustší [nejhusči:], britský deník [bricki: deňi:k], přesvědčilo, přesvědčena [přesvječilo, přesvječena:], nenormativní byla zaznamenána ve spojení *n+s*, např.: republikánských [republika:ncki:x].

Asimilace místa byla zaznamenána uvnitř slova: z dopingu [z dopingu], tréninkovými [tre:niŋkovi:mi], branky [baŋki], Armstrong [armstronk], na hranici slov asimilace neproběhla: Martin Kuba [marťin kuba], prezidentem Francoasem [prezidentem francoasem].

Palatalizace byla podobně jako u Marcely Augustové a Anety Savarové zaznamenána jen v několika málo případech: jedním [jedňi:m], případně [při:padňe].

Realizace číslovek: čtyřicet [čtiřicet], čtveřici [čtveřici], čtvrt milionu [čtvrt milionu], osm set [ʔosum set], osmdesáti milionů [ʔosumdesa:ťi milijo:nu:], v šestnácti [fšestna:cťi] je poměrně bezproblémové. V několika případech se vyskytla výslovnost bez vokálu např. sedm set sedmdesáti [sedmasedm̄desa:ťi], sto sedmdesáti [stosedm̄desa:ťi].

Výslovnosti dvou stejných hlásek na hranici slov je dodržována: dosáhnout toho [dosa:hnoʊt toho], zjednodušená byla na hranici předpony a kořene v normativní výslovnosti: rozsáhlý majetek [rosa:hli: majetek].

Oslabená výslovnost souhlásek a souhláskových skupin byla jedním z nedostatků, zaznamenaná byla v těchto případech: v jakých [(v)jaki:x], je [j(e)], ministerstvo [mi(ni)sters(t)vo], například [napři:kla(t)], v událostech [fuda:lost(x)], nějakým způsobem [ně(j)akim spu:sobem], trestního [tres(t)ni:ho], věhlasný cyklista [vje(h)las)ni: ciklista], prestižního [pr(e)stižni:ho], přijde [při(j)de], svoje tituly [svo(j)e tituli], k prodeji [(k)prodeji], jeho [je(h)o], ve floridské Tampě [v(e) floricke: tampje], kvůli [(k)vu:li], Michal Kubal [mixal kubal(a)], akutní [ak(u)tňi:], s jinými [s(j)ini:mi], ministr [minist(r)], no a [no (a)].

Redukovaná byla výslovnost v koncovce *-ého*: astronomického [ʔastronomicke:(ho)], do nejvýznamnějšího [do nejvi:znamnější:(h)o], zrekonstruovaného [zrekonstru(o)vane:(h)o].

Nenormativní zjednodušení skupiny konsonantů bylo zaznamenáno ve slovech: soudce [soʊce] a pražská [praska:].

Výslovnost cizích slov nečiní Jolaně Voldánové problémy. Vlastní jména, jejichž výslovnost byla částečně zachována, částečně přizpůsobena českému jazyku: pro Anderse Breivika [pro ʔandrše brajvika], Lance Armstrong [lenc ʔarmstronk], prince Harryho [prince heriho], šejk Chalid Baradej [šejk xa:lit baradej], Francois Hollande [francoasem ʔo:la:ndem], na ostrově Utoya [naʔostrovje ʔuteja], v New Yorku [vňju:jorku], Tembin [tembin], Tour de France [tu:r de fra:nc], z Osla [sʔosla], Tchaj-Wan [txajvan], výslovnost jména Isaac [ʔiza:k] je realizované podle počestěného Izák, dále deník Sun [deňi:k san], mezi sunniti a aláviti [mezi suniti ʔa ʔala:viti], floridské Tmapě [floricke: tampje] – zde došlo ke zjednodušení přípony *-ské*, která je však normativní.

Výslovnostní chyby se vyskytly ve slovech: Empire State building [ʔempajr stejlt bildiŋk], které můžeme považovat za přeřeknutí, Jozef Višváder [jozefa višvadera], kde nebyla dodržena délka, redukce na hranici dvou slov – Antonis Samaras se [ʔantonis samara se].

Slova vyskytující se v běžné slovní zásobě byla realizována dle ortoepické normy: etiky [ʔetiki], lobby [lobi], mixům [miksi:m], expertů [ʔekspertu:], a excesu [ʔa ʔeksesu], v exekuci [fʔegzekuci], exekutor [ʔegzekutor]; s vložením hijátové hlásky: hygiena [higijena], oficiálně [ʔoficjia:lě], premiér [premije:r], policie [policije], fotografie [fotografije].

Vložené [j] mezi dvěma vokály nebylo realizováno pouze výjimečně: triumfální [triumfa:lěi:], antisociální [antisocia:lěi:].

Hezitační zvuky, chyby, přeřeknutí byly nejfrektovanější u Voldánové:

v ni, k ni v dohledné [v ňi: k ňi: vdohledne:], krok (@) ovlivní [krok (@) / ʔovlivni:], ceny (@) [ceni (@) na], (novář-) novinářské [nova:ř novina:řske:], s příchutí (@) ovoce [spři:xuťi: (@) ʔovoce], drahém krmivu [drahe:(e)mu kr(r)mivu], nejčtenější [nejčte(n)ějši:]. Tyto nedostatky se objevily v projevu čteném i nečteném.

Mluvní tempo je po většinu projevu klidné, projev srozumitelný, avšak občas tempo zrychluje, slova se pak stávají méně srozumitelná, dochází k oslabení výslovnosti hlásek a jejich vypouštění. Průměrné mluvní tempo je 5,64 sl./sek. Přízvuk byl realizován na předložkách.

Nedostatky v modulaci projevu byly zaznamenány v těchto případech, např.:

...soud na základě lékařských posudků neshledal, že by obžalovaný trpěl závažnou duševní poruchou, která by ospravedlnila jeho umístění do psychiatrické léčebny. Podle lékařů vykazuje Breivik pouze narcistické a antisociální sklony.

[.../ sou̯t na za:kladě le:kařski:x posutku: nesxledal že bi ʔobžalovani: trpjel / za:važnou duševňi: poruxou ktera: bi ʔospravedlěnila / 'jeho ʔumi:stěni: do psixijatricke: le:čebni / 'podle le:kařu: vikazuje brajvik pouze / narcisticke: ʔaʔantisocia:lěi: skloni ↓ //] – v této části dochází k nevhodnému členění výpovědi.

Martin Jonáš teď přímo z norské metropole živě. Martine, na tom, že je Breivik přičetný se shodlo všech pět členů senátu. Co je nakonec přesvědčilo?

[// 'martin jona:š / teť při:mo / znorske: metropole živje martine na tom že je brajvik při:četni: se sxodlo fšex pjet členu: sena:tu / co je nakonec přesvječilo ↓ //] – nelogické členění výpovědi.

A ministr průmyslu a obchodu Martin Kuba z ODS teď živě v Událostech, dobrý večer. Pane ministře, státní firma Čepro by tedy měla podrobně zveřejňovat ceny pohonných hmot včetně marží na webových stránkách. Kdy by se tak podle vás mělo stát a jak tento krok ovlivní ceny benzínu a nafty?

[// 'a minist(r) pru:mislu ?a ?opxodu martin kuba so: de:es teť / živje fuda:loste(x) dobri: večer ↓ / (e:)pane ministře sta:tři: firma čepro bi: tedi mňela: / podrobne zveřejňovat cení pohoni:x hmot fčetně marži: / 'na vebovi:x (e:) stra:ňka:x / gdi bi se tak podle va:s mňelo sta:t ?a jak tento krok (@) / ?ovlivňi: cení / benzi:nu ?a nafti ↓//] – nevhodné členění výpovědi a kadence koncového úseku, v tomto případě lze nedostatky přisoudit změně situace – moderátorka vede rozhovor s hostem Událostí.

...nejatraktivnější závod Masarykova okruhu. Pořadatelé očekávají přes dvě stě tisíc diváků. V jednom z kempů je už taky kolega Filip Zdražil, Filipe, dá se už...

[... / 'nej?atraktivnější: za:vot / masarikova ?okruhu / 'pořadatele ?očeka:vaji: přes dvjestě ťisi:c d'iva:ku: / 'vjednom s kepmu: je ?uš / taki kolega filip zdražil filipe /'da: se ?uš...] – nenáležitě členění výpovědi v živém vstupu.

Nevhodné rozdělení slov bylo zaznamenáno v těchto případech:

říká, že udělal všechno podle zákona [.../ ři:ka: že ?udělal / fšexno podle za:kona ↓ //], se definitivně vyhne policejnímu stíhání. [...se **definitivně** vihne / policejňi:mu stí:ha:ňi: ↓ /], může cena masa zdražit víc než o deset korun na kilogram [**mu:že** cena masa zdražit vi:c neš ?o **deset** korun / na kilogram ↓/], chce pro Řecko získat víc času na zavedení reforem [xce pro řecko zi:skat / 'vi:c času na zavedeňi: reforem] aj.

5.1.4. Jakub Železný

Ráz je realizován před vokálem ve všech případech: ta akce [ta ?akce], do otevření evropské [do ?otevřeňi: ?evropske:], způsobilo odvolání [spu:sobilo ?odvola:ňi:], americké a afghánské [?americke: ?a ?avganske:], i odpůrci [?i ?otpu:rci], podle odhadů organizátorů asi [podle ?odhadu: ?o(rg)aniza:toru: ?asi], ozbrojování a obecného ohrožení obvinily [?ozbrojova:ňi: ?a ?obecne:ho ?ohrožeňi: ?obviňili], součástí oslav bylo i aviatické odpoledne [souča:stí: ?oslav bilo ?i ?avijaticke: ?otpoledne], proti údajné islamizaci Evropy [proťi ?u:dajne: ?islamizaci ?evropi].

Ve spojení neslabičné předložky a slova byl ráz realizován: a v událostech [?a f?uda:lostex].

Dloužení vokálů je u Jakuba Železného výjimečné a v rozhovoru s hostem: se hodně mluví [se: hodně mluvi:], proč ji tedy [proč ji: tedi], taky [taki:]. Krácení se nevyskytlo vůbec.

Oslabená kvalita vokálů a jejich samotná výslovnost je v případech: se sešli [s(e) sešli], podle [podl(e)], znovu [znov(u)] a vyvrcholil [vEvrcholil] – v tomto případě byla výslovnost vokálu [i] nahrazena [e], jedná se o tzv. otevřenou výslovnost.

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou a na hranici slov: v nedalekém [v nedaleke:m], v místě [v mi:sťe], pod kontrolou [pot kontrolou], hned několik [hnet několik], pět minut [pjet minut].

V ostatních případech znělostní asimilace realizoval Železný dle normy, např.: odpůrci [?otpu:rci], lesbické [lezbicke:], přes dva miliony [přez dva milijoni].

Normativní asimilace způsobu, např.: největších [nejvječi:x], větší [vječi:], většina [vječina], většinový [vječinovi:], nejtvrdší [nejtvřči:], zvětší [zvječi:], výjimečný [vi:mečni:], československého [československe:ho] – tato zaznamenáno jednou, v ostatních případech výslovnost nenormativní. Nenormativní tvary byly zaznamenány ve slovech: Československa, Československé federace [českoslovencka, českoslovencke: federace], Panenském Týnci [panencke:m ti:nci], prezidentská [prezidencka:], íránských revolučních [?i:ra:ncki:x revolučni:x], ke Slovensku [ke slovencku].

Asimilace místa uvnitř slova, např.: záminkou [za:miŋkou], konkrétně [konkre:tňe], ochránkyni [ʔoxra:ŋkiŋi], na hranici slov nebyla zaznamenána. Palatalizace byla zaznamenána pouze v jednom případě: úředníky [ʔu:ředňi:ki].

Číslovka sedm [sedum] je vyslovena s vokálem. U ostatních číslovek, které se vyskytly v projevu, byla dodržena ortoepická výslovnost: čtyřicet [čtiřicet], čtyřiaadvacítka [čtiřiadvací:tku], patnáct [patna:ct]. Výraz milion realizuje Železný bez výjimek krátce [milijon].

Na hranici slov byla zachována výslovnost obou konsonantů, např.: deset tisíc [deset řisi:c], patnáct tisíc [patna:ct řisi:c], od takzvaného [ʔot tagzvane:ho]; i slabiky: snaží se sehnat [snaži: se sehnat].

Pouze v jednom případě byla realizace koncového *t* oslabena: deset tisíc [dese(t) řisi:(c)].

Oslabení výslovnosti konsonantů se objevila ve slovech, např.: policie obvinila [policije ʔob(v)iňila], do Trutnova [do t(r)utnova], vždyť [vždy(ť)], odpovědi [ʔo(t)povjeďi], organizátoři [ʔo(r)ganiza:toři], organizátorů [ʔo(rg)aniza:toru:], konsolidační agentura [konso(l)idačňi: ʔagentura], předseda [pře(d)ceda], Hizbaláh [(h)izbala:x], bombardování [bo(m)bardova:ňi:] i na hranici slov: padesátitisícová hranice [padesaťi(ťi)si:cova: hraňice].

Výslovnost cizích slov byla ve všech případech normativní. Cizí jména a názvy: v Sýrii [fsi:riji], Prague Pride [pra:k pra:jt], Ahmadi-Nedžád [ʔahmadi: neža:t], Galileo [galileo], Hizballáh [(h)ʔizbala:x]. Pouze část jména Ahmadi byla dloužena, v posledním případě byla zaznamenána redukce hlásky *h*.

Původem cizí slova: gay a lesbické [gej ʔa lezbicke:], oficiálně [ʔoficija:lňe], strategii [strategiji], materiál [materija:l], aviatické [ʔavijaticke:], čtvrt milionu [čtvřt milijonu], levnější variantu [levňeji: varijantu], díky mariánské legendě [ďi:ki marija:nske: legendě] frontové linii [frontove: li:niji], médií [me:diji:] jsou realizovány podle ortoepických pravidel.

Projev Jakuba Železného je poměrně klidný, hlavním nedostatkem je však zrychlování v některých částech, což činí projev méně srozumitelný. Průměrné mluvní tempo Železného je 5,82 sl./sek.

Z hlediska modulace promluvy bylo nejčastějším nedostatkem frázování, dochází k nevhodnému vkládání pauz, které má za následek nelogické členění výpovědi, např.:

Minimálně deset tisíc lidí dnes prošlo Prahou v pochodu hrdosti, kterým vyvrcholil druhý ročník festivalu osob gay a lesbické orientace nazvaný Prague Pride. V centru města se dopoledne sešli odpůrci tohoto průvodu, zatímco pořadatelů se oficiálně zastal třeba pražský primátor Bohuslav Svoboda, aktivity odpůrců zaštil například kardinál Dominik Duka. Policie kvůli narušování pochodu zadržela sedm lidí.

[// 'minima:lne deset tisi:c lidi: dnes prošlo prahou f poxodu hrdosti kteri:m v(i)vrcholil druhi: ročni:k festivalu ?osop / 'gej ?a lezbicke: ?orijentace / nazvani: / pra:k pra:jt ↓ / f centru mñesta se dopoledne sešli ?i ?otpu:rci tohoto pru:vodu / 'zati:mco pořadatelu: se ?oficija:lne zastal třeba praški: prima:tor bohuslaf svoboda / 'aktiviti ?otpu:rcu: zašti:ti:l / napři:klat / kardina:l dominik duka ↓ / policije kvu:li narušova:ňi: poxodu zadržela / sedum lidí: ↓//]

...tábory v pražské koalici jsou stále rozdělené na ty, kdo zařídili odchod ředitele Vladimíra Liče a na politiky, kteří odvolání považují za nátlak.

[... / 'ta:bori f prašske: koalici sou sta:le rozdělene: / na ti gdo / zaři:dili ?otxot ředitele vladími:ra liče ?a na politiki kteří: ?odvola:ňi: považují: za na:tlak ↓...//]

Podle něj by izraelský útok byl vítanou záminkou pro zničení státu Izraele jednou pro vždy.

*[... / podle něj bi ?izraelski: ?u:tok bil **vi:tanou** za:miŋkou / pro zñičeni: sta:tu ?izraele / jednou provždi ↓ //]*

Hlavně mladí ale přecházejí na levnější variantu, z tabáku si cigarety balí sami a to je podle lékařů problém.

[... / 'hlavne mladí: ?ale přexa:zeji: na levnější: varijantu / s taba:ku / si cigareti bali: sami ?a to je podl(e) le:kařu: proble:m ↓//]

Ministerský předseda včera řekl, že ustoupení od takzvaného konsolidačního balíčku by byl krok, cituji, na hranici politické debility.

[... ministerski: pře(t)ceda fčera řek| / že ?ustoupeňi: ?ot tagzvane:ho konsolidačňi:ho bali:čku bi bil krok cituji / 'na hraňici / politicke: / debiliti ↓//]

V tomto příspěvku bylo nenáležitě rozpojeno slovní spojení pauzou, namísto realizace kadence nekoncového úseku byla realizována kadence věty oznamovací:

Prezident Václav Klaus si i po dvaceti letech myslí, že rozdělení Československa bylo nejlepším řešením ve prospěch všech. Mimořádný rozhovor právě na téma rozpad Československé federace s hlavou státu odvysílá ČT24 dnes večer.

*[// 'prezident va:claf klaʏs si ?i po dvaceti letex misli: že rozděleňi: českoslovencka bilo / nejlepší:m řešeňi:m ↓ / ve prospjex fšex ↓/ mimořa:dni: rozhovor / **pra:vje** na te:ma rospadu českoslovencke: federace / zhlavou sta:tu / **?odvisi:la:** če:te: dvacet čtiři / dnes večer ↓//].*

5.2. Český rozhlas – Zprávy o šesté

5.2.1. Jana Gulda

Ráz byl realizován ve všech případech – na počátku slova po absolutní pauze, ve spojení slova a jednoslabičné i neslabičné předložky a dvou vokálů na hranici slov, např.: aby volby odložil a vrátil [ʔabi volbi ʔodložil ʔa vra:til], po ústavním [po ʔu:stavňi:m], po otravě [po ʔotravje], žádá o odložení [ža:da: ʔo ʔodložeňi:], a na nové oddělení [ʔa na nove: ʔodděleňi:], šlo o úmyslnou [šlo ʔo ʔu:mislnoʏ], už od včerejšího [ʔuš ʔot fčerejši:ho], zataženo až oblačno občas [zataženo ʔaš ʔoblačno ʔopčas].

Důležité je především spojení s neslabičnou předložkou, které je realizováno důsledně: s občasným [sʔopčasni:m], v Oslu [fʔoslu], v Antverpách [fʔantverpa:x], s ojetými [sʔojeti:mi], s odboráři [sʔodbora:ři], v ozvěnách dne [fʔozvjena:x dne].

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou bylo realizováno dle normy: od neděle [ʔod neďele], od roku [od roku], pod radhoštěm [pod radhoštěm], k ní [k ňi:], s manželkou [s manželkou].

V ostatních případech znělostní asimilace nebyl zaznamenán odklon od normy, např.: už během dne [ʔuž bjehem dne], nad částí [nat ča:sťi:], v síti [f si:ti], včetně [fčetně], v každém z grantů [f každy:m z grantu:] atd.

Asimilace způsobu byla zaznamenána v těchto výrazech, např.: (o) prezidentské [(ʔo) prezidencke:], Chorvatsko [xorvacko], chudších [xuči:x] a nenáležitá výslovnost: území Slovenska [ʔu:zemi: slovencka], kolínské [koli:ncke:].

Asimilace způsobu na hranici dvou slov: před soudem [přecoʊdem] (téměř ve všech realizovaných případech s výjimkou jedné realizace [přet souʔ]), až pět stupňů [ʔaš pjet ctupňu], nad pět set [nat pjecet], před zklamáním [přecklama:ňi:m].

Nenormativní redukce souhláskových spojení byla zaznamenána: soudci, soudce [soʊci, soʊce], o svátcích [sva:ci:x], šestnáct [šesna:ct], i krátce [ʔi kra:ce].

Asimilace místa uvnitř slova: Berounka [berouŋka], stánkařů [sta:ŋkařu:], házenkářky [ha:zeŋka:řki]. Realizace na hranici slov nebyla zaznamenána.

Palatalizace se ukázala v případě moderátorky jako jev rozkolísaný. Vyskytovala se pouze uvnitř slova. V některých případech došlo k výslovnosti: obchodníci [ʔopxodňi:ci], povodňové [povodňove:], severozápadní [severoza:padňi:], úředníci [ʔu:ředňi:ci], podnik [podňik], ale i např. za posledních [za posledňi:x], dní [dňi:], radnice [radňice].

Realizace dvou stejných konsonantů se spojení předpony a slova: rozsáhlých [rossa:hli:x], i na hranici dvou slov: zájezd do [za:jezd do], od dnešního [ʔod dnešni:ho], se před trestní [se přet trestňi:], soud také [souʔ take:], plán na záchranu [pla:n na za:xranu], o tom mluvit [ʔo tom mluvit], víc než šedesát [vi:c neš šedesat:t], kolem mínus [kolem mi:nus], občas sněžit [ʔopčas sňežit]. Zaznamenána byla realizace dvou stejných slabik na hranici slov šest stupňů [šest stupňu:].

Oslabená výslovnost na koncích slov: například [napři:kla(t)], dvanáct [dvana:c(t)], a v jednom případě byla redukována druhá slabika dvou stejných slabik na hranici slov: době je podle [dobje (je) podle].

Ve všech případech byly realizovány číslovky sedm, osm a jejich deriváty bez vloženého [u]: osmdesáti [ʔosmɔdesa:ʦi:], sedmadvacítka [sedmadvaci:tka], osm tisíc [ʔosm ʦi:si:c], po sedmnácté [po sedmna:cte:], sedmi set [sedmi set]. Deriváty číslovky čtyři jsou realizovány dle normy: čtyři [čtiři], čtrnáct [čtrna:ct]. Číslovka milion je ve všech případech vyslovena krátce [milijon]. Pouze v jednom případě byla zjednodušena výslovnost číslovky šestnáct [šesna:ct].

Výslovnost cizích slov (jmen) nečinila moderátorce problém: Tomio Okamura [tomijo ʔokamura], s Ferrerem [s fererem], George Bush [žorž buš], v texaském Houstonu [f teksaske:m hju:stnu], Vladimir Putin [vladimir puʦin], Majestic Travel [mežestik trev!], Viewegh [vi:vek], Reiner [rajnera], mezi Lincem a Salzburgem [mezi lincem ʔa salzburkem].

Výslovnost [j] mezi dvěma vokály byla zaznamenána v těchto případech, např.: policie [policije], kamion [kamijon], klienty [klijenti], klub seniorů [klup senijoru:], celsia [celzija], radiožurnál [radiožurna:l], milion [milijon], Heliadora Píky [helijodora pi:ki].

Přízvuk byl realizován na první slabice (resp. na předložce). Přeřeknutí se vyskytlo pouze v jednom případě: ten v něm [te(m)n v něm]. Hezitační zvuky ani výrazné slyšitelné nádechy nebyly zaznamenány. Průměrné mluvní tempo je 6,1 sl./sek.

Jelikož se jedná o čtený projev, s intonací nebyly problémy. Vlivem rychlejšího tempa byly realizovány velmi krátké (anebo vůbec žádné) pauzy ve výpovědi.

V několika málo případech nebyla výpověď logicky členěna:

... nehoda vás přibrzdí na trase Praha–Strakonice a počasí zítra bude oblačno...

[//...nehoda va:s přibrzdí: na trase praha strakoňice ↓ʔa počasí: zi:tra bude ʔoblačno...//]

...experti ale varují před zklamáním zákazníků. Na co by si měli dát pozor vysvětluje mluvčí...

[//...ekspertí ʔale varuji: přecklama:ňi:m za:kazňi:ku: na co bi si mňeli da:t pozor visvjetluje mlufči:...//]

Tolik zprávy o šesté teď začíná rok ve světě...

[/'tolik sprɑ:vi ?o šeste: teđ zači:na: rok ve svjeťe...//]

5.2.2. Tereza Tomášková

V několika případech bylo zaznamenáno krácení, a to ve výslovnosti letopočtu 1986 [devatena:cet osmđesat šest], kvůli [kvuli], Legátová [legatova].

Ráz byl realizován před vokálem ve všech případech, např.: oblečení, obuv a sportovní [?'oblečeňi: ?obuf ?a sportovňi:], Evropské unie [?'evropske: ?unije], až o víkendu [?'aš ?o vi:kendu], dvaadvacátého [dva?'advaca:te:ho], od severu ubývání oblačnosti a ustávání srážek [?'oceveru ?ubi:va:ňi: ?oblačnosti ?a ?usta:va:ňi:], se má ale oteplotat [se ma: ?ale ?oteplovat], oteplí až k osmi [?'otepli: ?aš k ?osmi].

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou bylo realizováno v několika případech: nad mořem [nad mořem], k ránu [k ra:nu], přes den [přez den], od jihozápadu [od jihoza:padu], k večeru [k večeru].

V ostatních případech nebyla zaznamenána neortoepická výslovnost.

Asimilace způsobu byla nenáležitě realizována v několika případech – na hranici předložky a slova, dvou slov i uvnitř slova: od severu [?'oceveru], od západu [?'oza:padu], šest set metrů [šescet metru:].

Asimilace způsobu s normativní výslovností byla realizována v těchto případech, např.: odseděl [?'oceděl], lidská práva [licka: pra:va], mastrichtská [mastrixcka:], egyptské [egipcke:], sunitského [sunicke:ho], většinou [vječinou], největší [nejvječi:], ale i Jordánska [jorda:ncka] (realizováno bylo i[jorda:ncka]), menšinových [menčinovi:x].

Asimilace místa byla zaznamenána pouze v jednom případě – sankce [sanjke] a realizace na hranici slov nebyla zaznamenána.

Palatalizace se v projevu Terezy Tomáškové vyskytovala spíše výjimečně, např.: obchodníci [?'opxodňi:ci].

Nenormativní redukce souhláskových spojení uvnitř slova: o svátcích [ʔo sva:ci:x], dokumentů [doumentu:]. Na hranici dvou slov byla v jednom případě zaznamenána splývavá výslovnost: před týdnem [přeti:dnem]. V ostatních případech byly dva stejné konsonanty realizovány deset tisíc [deset tísi:c], pět tisíc [pjet tísi:c], nad tisíc [nat tísi:c], stejně tak uvnitř slova pražské [praške:].

Oslabená výslovnost byla realizována výjimečně: matce [ma(t)ce], už v padesátých letech [ʔuš (f) padesa:ti:x letex], do Vídně [do vi:(d)ně]. V jednom případě došlo k přeřeknutí: v perzekuování [f perzekueva:ňi:].

Ve výslovnosti cizích slov se objevují jména z mnoha jazyků: eura [ʔeura], boxing day [boksiŋk dej], Vladimir Putin [vlad'ímira puťina], sunitů [sunitu:], sunitského [sunicke:ho], Saddáma Husajna [sada:ma husajna], šíického [ši:icke:ho], premiéra premije:ra Núrího Málíkí [nu:ri:ho ma:liki:ho], Kijivu [kiživu], Vatileaks [vatili:ks], Mario Montiho [marijo montiho], Giorgio Napolitano [žoržo napolitano], Silvia Berlusconiho [silvija berlusko:niho], Paola Gabrieleho [paola gabrijeleho].

Výslovnost [j] mezi dvěma vokály, např.: kritéria [krite:rija], šampionátu [šampijona:tu], milionů [milijonu:], Británii [brita:niji], Sýrie [si:rije], historii [historij], policii [policiji], premiéra [premije:ra].

Číslovky byly realizovány s [u]: sedum, sedmdesáti kilometrů [sedumdesa:ti kilometru:], pouze v letopočtu 1986 došlo k realizaci bez vokálu [devatena:cetosmdesa:t šest]. Všechny deriváty číslovky čtyři jsou realizovány dle normy: čtyři [čtiři], čtvrtý [čtvrti:], čtyřicetadvacátého [čtiři?advaca:te:ho], čtvrt miliardy [čtvrt milijardi]. Číslovka milion je realizována krátce [milijonu:].

Přízvuk je realizován na první slabice. V promluvě nebyly zaznamenány hezitační zvuky.

Průměrné mluvní tempo se pohybuje okolo 6 sl./sek. Pouze ve dvou případech nebylo dodrženo logické členění výpovědi:

... se má v Čechách vyjasňovat. (,) V noci bude polojasno...

[//...se ma: f čexa:x vijasňovat v noci bude polojasno...//]

...pršet bude i v pátek, částečně i v sobotu. (,) Nad šest set metrů čekáme ale sněžení.

[//'pršet bude ?i f pa:tek ča:stečne ?i f sobotu nat šescet metru: čeka:me ?ale sňežení:↓//]

5.2.3. Kateřina Causidisová

Ráz byl realizován ve všech případech, např.: až oblačno ojediněle [ʔaš ʔoblačno ʔojedínele], ale umožňuje aby [ʔale ʔumožňuje ʔabi], do ulic [doʔulic], lyžařské areály ale i menší [ližařske: ʔarea:li ʔale ?i menči:], ale neúspěšné [ʔale neʔu:spešne:]. Pouze v těchto případech nebyl realizován ráz: ráno a dopoledne [ra:no a dopoledne], využili [viužili], až oblačno [ʔažoblačno], teď už [teďuš]. Realizace rázu v těchto případech je fakultativní.

Povinná realizace je ve spojení s neslabičnou předložkou: v Ostravě [f ʔostravje].

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou, např.: od nového roku [ʔod nove:ho roku], v Moskvě [v moskvje], pod nulou [pod nulou], nad nulou [nad nulou], v jížních [v ji:žni:x], od roku roste [ʔod roku roste], s jedinou [s jedíno], s mikrofonom [s mikrofonom], s nižším [s niši:m], s vámi [s va:mi], před Brnem [před brnem].

Na hranici dvou slov je konec prvního slova realizován nezněle: stav muže [staf muže].

Asimilace způsobu uvnitř slova je normativní v těchto případech, např.: většina [vječina], největší [nejvječi:], Šatsberk [šazberk], stejně tak ve spojení předpony a kořene: odstartoval [octartoval], odstěhoval [octěhoval]. Na hranici předložky a slova přípustná není: od západu [oza:padu], pod stálým dohledem [pocta:li:m dohledem].

Asimilace místa uvnitř slova byla ojedinělá: Lenka [lenka], v Singapuru [f singapuru]. Asimilace místa na hranici dvou slov nebyla zaznamenána.

Palatalizace se u moderátorky téměř nevyskytuje, zaznamenána byla pouze v jednom případě: v pondělí [f poňděli:], stejně tak realizace dvou stejných konsonantů se spojení předpony a slova: oddělení [odděleňi:].

Realizace dvou stejných slabik na hranici slov, např.: stát to zjišťovala [sta:t to zjišťovala], před dvěma [před dvjema], dnes sečetli [dnes sečetli]. Nenormativní výslovnost se v těchto jevech nevyskytla.

Nenormativní redukce souhláskových spojení byla zaznamenána v tomto případě: změstnanci [zamňesnanci] a oslabená výslovnost: už šestnáct let [ʔuš šes(t)na:ct let].

Číslovky osm a sedm jsou realizovány s vloženým [u]: osm [ʔosum], až sedmu [ʔaš sedum], bilion je realizován krátce: sto bilionů [sto bilijonu:]. Číslovky čtyři jsou vyslovovány dle normy: čtyřnásobné [čtiřna:sobne:], čtyři [čtiři], pouze u číslovky šestnáct byla zaznamenána oslabená výslovnost: [ʔuš šes(t)na:ct let].

Ve výslovnost cizích slov (jmen) nebyly zaznamenány žádné závažné nedostatky, např.: v prologu Tour de ski [f prologu tu:r de ski], herece Gérard Depardieu [herec že:ra:r depardije:], akrobati Red Arrows [ʔakrobaři ret ʔeroʊs], Alexandru Lukašenkovi [ʔaleksandru lukašenkovi] – ruské jméno je přizpůsobeno české variantě Alexandr (z ruského Aljaksandr Lukašenko), dále německý týdeník Der Spiegel [ti:deňi:k der špigl], v Dilí [v di:li:] – v tomto případě bylo realizováno nenáležité dloužení.

Hláška [j] byla vložena mezi dva vokály v těchto případech, např.: havárie [hava:rije], radiožurnál [radiožurna:lu], policie [policije], milionářské [milijona:řske:], ve studiu [ve studiju], iniciativu [ʔinicijativu].

K přeřeknutí došlo ve třech případech: vrchovině na Moravě [vrxoviňe (m)na moravje], nejlepší desítce [nejl nejlepší: desi:tce], když na jediný den prvního ledna přeruší [gdiž (ma:) na jedñi: den prvñi:ho ledna přeruši:].

Stejně jako v předchozích případech nebyly zaznamenány nedostatky v intonaci, přízvuk byl realizován na první slabice (popř. předložce). Nevyskytovaly se hezitační zvuky. Průměrné mluvní tempo je 6,07 sl./sek.

Výpověď nebyla v některých případech řádně členěna, např.:

...kolega je teď se mnou živě ve studiu. Škody z částečné prohibice dnes sečetli...

[//...kolega je teť se mnou ži:ve ve studiju škodi s ča:stečne: prohibice dnes sečetli...//]

Dva biliony eur, tedy asi sto bilionů korun, takovou částku by mohla mít...

[//dva bilijoni ?e:ur tedi ?asi sto bilijonu: korun takovou ča:stku bi mohla mi:t.... //]

Zítra bude oblačno až polojasno, odpoledne od západu přibývání oblačnosti, ráno a dopoledne místy mlhy nebo zataženo nízkou oblačností. Maximální odpolední teploty jednadvacet až pětadvacet stupňů celsia.

[//zi:tra bude ?oblačno ?aš polojasno ?otpoledne ?oza:padu přibi:va:ňi: ?oblačností ra:no a dopoledne mi:sti m!hi nebo zataženo ni:skou ?oblačností maksima:lňi: ?otpoledňi: teploti jednadvacet ?aš pjetadvacet stupňu: celzija↓...//]

5.2.4. Pavel Prouza

Ráz byl realizován ve všech případech, např.: z NHL [s ?enħa:el], až oblačno ojediněle [aš ?oblačno ?ojediňe], do osmi [do ?osmi], neuspěl [ne?uspjel].

Stejně tak závazný ráz ve spojení s neslabičnou předložkou: v OSN [f ?o:es?en], s obrovskou [s ?obrofskou], v Ostravě [f?ostravje], v ozvěnách [f ?ozvje?ena:x], v izraelském [f?izraelske:m], v otevřeném [f?otevřene:m], k úspěchu [k ?u:spjexu].

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou byla realizována zněle: z LIDEM [z lidem], z místa [z mi:sta]. Na hranici dvou slov byla výslovnost prvního slova neznělá: Stanislav Mečl [staňislaf mečl].

V ostatních případech znělostní asimilace, např.: sazeb DPH [sazeb de:pe:ħa:], z D1 [z de:jedňički:], od skončení [ot skončeňi:], zabývá se totiž důsledky [zabi:va: se toťiž du:sletki], případ zadržných [při:pad zadrženi:x], soud v Paříži [souť f paři:ži], až dosut [až dosut], exekuční [egzekučňi:].

Nenormativní asimilace způsobu se vyskytla ve spojení předložky a slova i na hranici předpony a kořene slova: panství [panctvi:], od západu [oza:padu].

Na švu předpony a slova: odstavené [octavene:], odškodnění [ʔočkodněni:], odsouhlasila [ʔocoʊhlasila], ve všech tvarech slov předseda a místopředseda: [mi:stopřecedi], [přecedi], městský [mňeski:], větší [vječi:].

Výslovnost byla zachována ve slově pražské [praške:]. Souhlásky byly redukovány ve slovech rozsudky [rosutki], nižších [ňiši:x] – jedná se však o výslovnost ortoepickou.

Asimilace místa uvnitř slova byla zaznamenána ve tvarech slov: funkce [fujkce] a podmínku [podmi:ŋku].

Asimilace místa na hranici slov nebyla realizována: s Davidem Vondráčkem [z davidem vondra:čkem], Zeman ke svému [zeman ke sve:mu], pražském Václavském [praške:m va:clafske:m].

Dvě stejné hlásky (slabik) na hranici slov: počtem mladých [počtem mladi:x], dům mohl [du:m moh!], šest stupňů [šest stupňu:], na návrh šéfa [na na:vrx še:fa], občas sněžení [ʔopčas sňežeňi:].

Oslabená výslovnost byla zaznamenána v těchto případech: by měl mít [bi mňe(l) mi:t], a ještě počasí [(a) ještě počasí:] – na začátku výpovědi a bez rázu, domluvené [domluven(e:)].

Číslovky osm a sedm jsou realizovány s [u]: osm [ʔosum], , osmadvacátého [ʔosuma dvaca:te:ho], [na sedum]. Číslovka čtyři je vyslovována dle normy: [čtiři].

Výslovnost cizích slov (jmen) nedělala moderátorovi problémy: software [softve:r], Benjamin Netanjahum [benjamin netanjahu], aerolinie [ʔaerolinije], Qatar airways a Korean airways [katar ʔe:rvejs ʔa korean ʔe:r], firma Holidays Czech Airlines [firma holidejs ček e:rlajns], charterovou (čártrovou) dopravu [ča:rtrovoʊ dopravu], Tel Avivu [telʔa:vivu] – zde bylo zaznamenáno nenáležitě dloužení, Diag Human [dijak human], Alžběta Pezoldová [ʔalžbjeta pecoldova:] – dle německé výslovnosti.

Výslovnost [j] mezi dvěma vokály, např.: premiér [premije:r], unie [ʔunije], sociálních [socija:lňi:x], radiožurnálu [radijožurna:lu], špionáž [špijona:š], ve Francii [ve franciji], vicepremiérka [vicepremije:rka], sto miliard korun [sto milijart korun].

Prouza se přeřekl: mají zajem zájem [maji: zajem za:jem], resp. opravil svoji výslovnost a ve vedení [(v) ve vedeňi: sena:tu].

Palatalizace, hezitační zvuky nebyly zaznamenány. Přízvuk je realizována na první slabice, popř. na předložce. U Prouzy bylo zaznamenáno velmi rychlé mluvní tempo – 6,76 sl./sek.

Přestože je Prouzovo tempo velmi rychlé, pauzy byly poměrně dodržovány, pouze pauzy byly kratší úměrně rychlému tempu. Nedostatky v členění výpovědi se objevily v těchto případech, např.:

... k ránu občas sněžení, teploty mínus dva až mínus šest stupňů, na severovýchodě až mínus osm. Místy se může tvořit náledí.

[...//k ra:nu ʔopčas sňežeňi: teploti mi:nus dva ʔaž mi:nus šest stupňu: na severovi:xođe ʔaž mi:nus ʔosum mi:sti se mu:že tvořit na:ledí://]

...cesta k úspěchu nebyla jednoduchá potvrdil Radiožurnálu...

[//..cesta k ʔu:spjexu nebila jednoduxa: potvřdíl radijožurna:lu...//]

...teploty šest až dva stupně, při zmenšené oblačnosti mínus dva...

[//...teploti šest ʔaž dva stupně při zmenšene: ʔoblačnosti mi:nus dva↓...//]

... na horách kolem šesti, slabý proměnlivý vítr...

[//..na hora:x kolem šesti slabi: promňenlivi: vitr...//]

Tolik zprávy, začínají ozvěny ...

[//tolik spra:vi zači:naji: ʔozvjeni ...]

5.3. Shrnutí

5.3.1. Moderátoři České televize

V mluveném projevu moderátorů se objevovalo několik nedostatků z oblasti realizace rázu, kvantity vokálů, kvality vokálů, asimilace artikulační a oslabení výslovnosti.

Užití, resp. neužití rázu, je jev spíše výjimečný. Byl zaznamenán pouze u Savarové a Voldánové (2x). V mluvených projevech byla zaznamenána otevřenost vokálů u Jolany Voldánové (3x) a Jakuba Železného (1x).

Poměrně často se vyskytoval u všech moderátorů problém s dodržáním kvantity vokálů. Nejčastěji dloužila vokály Savarová (14x), dále Augustová s Voldánovou (7x a 8x), Jakub Železný nedodržel délku pouze ve třech případech. K tomuto jevu docházelo často v živých vstupech při rozhovoru s hosty Událostí, např. Aneta Savarová dloužila vokály pouze v těchto případech.

Naopak krácení vokálů se vyskytlo nejvíce u Jolany Voldánové (12x) a Anety Svarové (9x) a pouze dvakrát u Marcely Augustové.

Největší nedostatky se objevily v případě oslabené výslovnosti a asimilace artikulační.

Oslabená, nedbalá výslovnost se vyskytla ve 24 případech u Jolany Voldánové, v 18 u Jakuba Železného a v 16 u Anety Savarové. Nejméně chybovala Marcela Augustová (8x). Počty chybných realizací se u jednotlivých moderátorů liší, je však zřejmé, že se jedná o poměrně častý jev.

Tyto nedostatky byly zaznamenány ve výslovnosti vokálů uprostřed i na konci slov (např. nějaký [ně(a)ki:], doufám, že se [doufa:m ž(e) s(e)], podle [podl(e)], znovu [znov(u)]), ve výslovnosti konsonantů se nejčastěji chybovalo v oslabené výslovnosti *j* (např. tvary slova nějaký [ně(j)aki:], samozřejmě [samozře(j)mně]), ale i v jiných případech (např. jak chce [ja(k) xce], vlastně [vlas(t)ně]. Pouze u Jolany Voldánové jsme několikrát zaznamenali oslabení v koncovce *-ého*: astronomického [ʔastronomicke:(ho)], do nejvýznamnějšího [do nejvi:znamnější:(h)o], zrekonstruovaného [zrekonstru(o)vane:(h)o].

V rámci asimilace způsobu bylo zaznamenáno nejvíce chybných nebo zjednodušených realizací.

Nenormativní výslovnost byla zaznamenána v asimilaci způsobu: v příponě /n/+s/, např.: o československý [ʔo českoslovencki:], rumunské [rumuncke:], ženské organizace [žencke:ʔorganizace] aj.

Nejčastěji moderátoři zjednodušovali skupiny hlásek /t/ + /s/, /š/ – na hranici předpony a kořene (představenstvo [přectavenctvo]), uvnitř slova (většinou [vječinoʊ]) i ve spojení kořene a přípony (lidský [licki:]). Přestože je zjednodušení na švu předpony a kořene normativní, pro veřejný projev je doporučována výslovnost nezjednodušená.

Docházelo i k redukci v souhláskových skupinách: soudce [souʁce], pražský [praski:]. Zjednodušení souhláskových skupin se vyskytovalo ve slovech: nějak [ňeak] a jeho tvarech, když [diš], jestli [jesi], vlastně [vlasně], myslím [misim] aj. – taková výslovnost je nenormativní.

V několika případech došlo k palatalizaci, např.: úředníky [ʔu:ředňi:ki], jedním [jedňi:m], případně [při:padňe], hodně [hodňe], podniku [podňiku], odpoledním [ʔotpoledňi:m] – pokud nastane uvnitř slova, je výslovnost ortoepická, na hranici slov nebyla zaznamenána. Tato asimilace není častá, u všech mluvčích se však vyskytla minimálně v jednom případě.

Hezitační zvuky a různá přeřeknutí byla zaznamenána u všech mluvčích. Nejvíce, bylo zaznamenáno u Jolany Voldánové (11). Následuje Aneta Savarová (9), Marcela Augustová (3). Pouze projev Jakuba Železného byl z tohoto pohledu bezchybný.

Z hlediska modulace promluvy bylo nejčastějším problémem frázování. Nedostatky ve frázování jsou v zásadě dvojího typu – nedochází k vkládání pauz mezi jednotlivé úseky výpovědi, což má za následek menší srozumitelnost z hlediska obsahu promluvy, anebo jsou pauzy vkládány příliš často a dochází tak k rozpojování slovních spojení. Tyto nedostatky se vyskytují u všech mluvčích.

Koncové úseky věty oznamovací byly intonovány adekvátně. Pouze v některých případech nebyly realizovány kadence koncového úseku věty oznamovací, kde by to bylo žádoucí.

Přízvuky byly realizovány na předložkách. Jen v případě užití důrazu byl v jednom případě realizován přízvuk na slově následujícím po předložce.

Tempo řeči moderátorů se pohybovalo 5,42–5,82 sl./sek. Palková udává průměrné tempo 4,89 sl./sek. Mluvený projev moderátorů je tedy z hlediska tempa průměrný, až mírně nadprůměrný. Naměřeno bylo srovnatelné tempo, jaké uvádí Janoušková, Veroňková (2008), průměrně 5,3 sl./sek.

Pokud bychom měli porovnat jednotlivé moderátory zpravodajství, vyšla by z nich Augustová jako nejlepší, stejně jako uvádějí Janoušková, Veroňková (2008). Krácení a dlužení vokálů, je spíše výjimkou. Nenormativní asimilace způsobu byla zaznamenána v asimilaci způsobu (/n/+c/). Oslabená výslovnost byla v porovnání s ostatními mluvčími méně frekventovaná, stejně tak nedostatky v projevu jako je přeřeknutí nebo hezitační zvuky.

Podobná úroveň byla zaznamenána i Jakuba Železného. Ten se v analýze z roku 2008 neobjevil. Projev byl bez přeřeknutí a dlužení vokálů, pouze v jednom byl výrazně realizován vokál směrem k otevřené výslovnosti. Nedostatky se týkaly především oslabené výslovnosti.

Vzhledem k počtu neortoepických realizací, vychází z porovnání nejhůře Voldánová. Nejčastěji ze všech nedodrží kvantitu vokálů, zaznamenána byla také oslabená kvalita a oslabuje výslovnost jednotlivých hlásek. Také dochází k množství přeřeknutí či hezitačních zvuků. Nedostatky stejného typu byly evidovány i v analýze z roku 2008.

Projev Savarové je v porovnání s ostatními moderátory průměrný. Poměrně často chybí ve výslovnosti hlásek, vyskytuje se i množství přeřeknutí a hezitačních zvuků. Má problémy s kvantitou vokálů (nejčastěji ze všech dluží vokály, velmi často dochází i ke krácení). Jak již bylo zmíněno, dlužení vokálu bylo evidováno pouze v rozhovorech s hosty.

5.3.2. Moderátoři Českého rozhlasu

Obdobné nedostatky jako u moderátorů České televize se objevily i u moderátorů Českého rozhlasu. V mnoha ohledech však byl projev srozumitelnější, přestože se mluvní tempo pohybuje kolem 6 sl./sek. Důvodem je poměrně náležitá realizace pauz a kadencí, které mají na percepci mluveného textu velký vliv.

Ráz byl realizován dle normy, zaznamenán byl ve všech spojeních s neslabičnou předložkou. Stejně tak znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou či dvou slov z nichž druhé začíná sonorou a párových souhlásek.

Odklon od kvalitní výslovnosti vokálů nebyl zaznamenán. Mírné nedostatky byly zaznamenány pouze v kvantitě – dloužení u Causidisové (1x) a Prouzy (1x), zkracovala Tomášková (3x).

Znělostní asimilace ve spojení předložky a slova začínající sonorou nepůsobila moderátorům problémy. V ostatních případech znělostní asimilace nebyl zaznamenán žádný výrazný odklon od normy.

Asimilace způsobu skýtá pro veřejné mluvčí více problematických míst. Nenáležitá výslovnost ve spojení /n/ + /c/ na hranici kořene a přípony a asimilace na hranici dvou slov – nejvíce chybovala Gulda (2x a 6x) a Tomášková (1x a 3x), Causidisová s Prouzou měli shodně 2 chybné realizace.

Asimilace způsobu na hranici předpony a kořene je normativní. Tato asimilace je častá. Přesto je pro veřejný projev doporučena výslovnost neasimilovaná.

Redukce souhláskových skupin uvnitř slov i na hranici byla zaznamenána i v dalších případech, např. svátcích [sva:cic:x], šestnáct [šesna:ct], před týdnem [přeti:dnem] – Gulda chybovala třikrát, Tomášková dvakrát, Causidisová dvakrát. U Prouzy nebyla redukce zaznamenána.

Nenormativní vypouštění či oslabování hlásek uvnitř slova bylo zaznamenáno, není však tak časté jako u televizních moderátorů.

Asimilace místa na hranici slov nebyla příliš frekventovaná. Pokud takový případ nastal, byl realizován dle ortoepické normy. Asimilace uvnitř slova se vyskytovala častěji, s realizací ortoepickou.

S výslovností číslovek nebyl problém. V případě dublet je vyslovována vždy jen jedna z nich ([sedum]–[sedm], [miliójn]–[milion]). Závažné problémy nebyly evidovány ani ve výslovnosti cizích slov.

Tempo řeči poměrně vysoké – pohybuje se kolem 6 sl./sek. Avšak když porovnáme námi naměřené výsledky tempa řeči rozhlasových hlasatelů zpráv s hodnotou Šifaldové, která udává 6,25 sl./sek (Balkó 2005). Hodnoty jsou blízké, a tedy nijak neobvyklé. Velmi vysoké tempo bylo naměřeno jen u moderátora Prouzy – 6,76 sl./sek.

Kvalitní mluvený projev především v rovině suprasegmentální. Realizace kadence, více nedostatků pouze v (ne)realizaci pauz a při logickém členění výpovědi. Tyto nedostatky budou zřejmě do určité míry dány rychlejším tempem řeči. I když je rychlejší tempo rozhlasových moderátorů běžné, tyto nedostatky nelze akceptovat. V projevech byly málo frekventované důrazy (v porovnání s televizními moderátory).

Při porovnání jednotlivých mluvčích je zřejmé, že jejich úroveň je poměrně vyrovnaná. Nicméně pokud bychom porovnali jejich úroveň z hlediska chybných realizací, nejvíce chybovala Jana Gulda (celkem 18x), poté Tomášková, Prouza (10x) a Causidisová (8x). Problémy nastávaly při asimilaci způsobu a nenormativní redukci hlásek, či oslabené výslovnosti. Nedostatky způsobené přeřeknutím moderátorů byly rovněž zaznamenány.

5.3.3. Moderátoři veřejnoprávních médií

Z jednotlivých shrnutí je zřejmé, v čem moderátoři nečastěji chybovali, resp. které jevy jsou součástí každodenní výslovnosti v médiích. Jsou to především četná zjednodušování (popř. redukce). Přestože se v ortoepických příručkách a člancích píše, co je vhodné pro mluvený veřejný projev a co by mělo zůstat ve výslovnosti běžné, např. mezi předponou a slovním základem či uvnitř slova v kombinaci /t/ + /s/, /d/ + /z/, /t/ + /š/, /d/ + /ž/. Zdá se, že doporučení pro moderátory a veřejné mluvčí nezjednodušovat hláskové skupiny, přestává platit.

Pro přehlednost jsou v tabulkách uvedeny neortoepické realizace hlásek a hláskových skupin. Cílem tohoto přehledu není porovnávání jednotlivých moderátorů z hlediska úrovně projevu, přestože bylo takové porovnání ve shrnutí provedeno. Jde především o poukázání na problematiku jevy mluveného projevu. U televizních moderátorů nebyly dále rozlišovány projev čtené a mluvené (polopřipravené), výjimky či neobvyklé realizace byly v průběhu analýzy komentovány a neměly pro výsledky zásadní vliv (s výjimkou několika, které jsou okomentovány).

První tabulka shrnuje výslovnost vokálů. Ve sloupci ráz byly evidovány pouze nedostatky spojení s nerealizovaným rázem ve spojení neslabičné předložky a slova. Dloužení vokálů u Causidisové a Prouzy bylo zaznamenáno pouze v cizí výslovnosti, u Savarové pouze v rozhovoru s hostem.

Jméno	Médium	Vokály			
		Ráz	Kvalita vok.	Dloužení vok.	Krácení vok.
A. Savarová	ČT	2	0	14	9
M. Augustová	ČT	0	0	7	2
J. Voldánová	ČT	2	3	8	11
J. Železný	ČT	0	1	3	0
T. Tomášková	ČRo	0	0	0	3
K. Causidisová	ČRo	0	0	1	0
J. Gulda	ČRo	0	0	0	0
P. Prouza	ČRo	0	0	1	0

Tabulka č. 1

V tabulce č. 2 jsou ve sloupci asimilace znělostní označeny chybné realizace ve spojení obstruentu a sonory (uvnitř slova i na hranici slov), předložky a slova s počáteční sonorou apod. Ve sloupci asimilace způsobu vyjadřuje první číslo asimilaci uvnitř slova, druhé na hranici, stejně je tomu tak u redukce konsonantů. Hezitate se u rozhlasových moderátorů nevyskytovaly, číslo tedy vyjadřuje pouze přechnutí.

Jméno	Médium	Konsonanty				Oslabená výslovnost	Přechnutí, hezitate
		As. znělostní	As. způsobu	As. místa	Redukce kons.		
A. Savarová	ČT	0	5+2	0	0	16	9
M. Augustová	ČT	0	3+4	0	0	8	3
J. Voldánová	ČT	0	1+0	0	2+0	24	11
J. Železný	ČT	0	6+0	0	0	18	0
T. Tomášková	ČRo	0	1+3	0	2+1	3	0
K. Causidisová	ČRo	0	0+2	0	1+0	1	3
J. Gulda	ČRo	0	2+6	0	5+0	4	1
P. Prouza	ČRo	0	2+0	0	0	5	2

Tabulka č. 2

V tabulce č. 3 jsou seřazeni jednotliví moderátoři dle svého mluvního tempa od nejnižšího po nejvyšší. Moderátoři České televize mají průměrné mluvní tempo 5,42–5,82 sl./sek. Tempo moderátorek Českého rozhlasu je rychlejší, pohybuje se okolo 6 sl./sek, mnohem svižnější je mluvený projev Prouzy, tedy 6,76 sl./sek.

Jméno	Médium	Mluvní tempo (sl./sek)
A. Savarová	ČT	5,42
M. Augustová	ČT	5,60
J. Voldánová	ČT	5,64
J. Železný	ČT	5,82
T. Tomášková	ČRo	6,00
K. Causidisová	ČRo	6,07
J. Gulda	ČRo	6,10
P. Prouza	ČRo	6,76

Tabulka č. 3

ZÁVĚR

Tato práce měla za cíl poukázat na problematické jevy, které se v projevech objevují. Byli vybráni moderátoři veřejnoprávní televize a veřejnoprávního rozhlasu, neboť jejich povinností je dodržovat pravidla ortoepické normy češtiny. Jak se ukázalo, tato pravidla jsou do určité míry dodržována, avšak nedostatky se vyskytovaly.

Na základě analýzy bylo zjištěno, že mluvčím nedělá problém realizace vokálů z hlediska kvality, tento jev byl velmi výjimečný. Naopak více chyb bylo realizováno v kvantitě vokálů. Zkracování je často dáno rychlým tempem, které se v některých úsecích mluvených projevů vyskytuje, dloužení bylo častěji zaznamenáno v dialozích – v rozhovorech s hosty Událostí a s reportéry v živých vstupech apod. Bez větších problémů se zdála být také asimilace znělostní a přízvukování. Časté byly realizace hezitačních zvuků, přeráznutí, popř. nevhodně realizované nádechy. Hezitační zvuky se taky vyskytovaly především v dialozích. Tento jev nebyl vůbec zaznamenán v projevech rozhlasových mluvčích. To je dáno rozdílností médií – v rozhlase se moderátor soustředí pouze na svůj čtený projev, v televizi však nemůže (pohybuje se po studiu, reflektuje pohyb kamer apod.).

Největší nedostatky byly zaznamenány v rámci asimilace artikulační. Nejvíce problematické bylo u všech mluvčích spojení hlásek *n+s* a asimilovaná výslovnost ve spojení předložky a slova (byť se jedná o jev normativní, pro mluvený projev je však nevhodný).

Docházelo také k vypouštění (popř. oslabené výslovnosti hlásek) především ve slovech typu *vlastně, nějaký, když*. Zjednodušování v mluveném projevu bylo nejčastějším nedostatkem, ať už se jedná o realizaci vokálů, konsonantů či souhláskových skupin.

Při modulaci mluvních projevů bylo problematické frázování. Pauzy se vyskytovaly v nadměrném množství, a tedy na nevhodných místech, anebo byla promluvy pronášena bez jejich realizace, to snižovalo percepci. Několikrát byla zaznamenána kadence nekoncového úseku namísto koncového a naopak.

U televizních moderátorek se objevovaly slyšitelné nádechy a vdechy mezi promluvovými celky, v jednom případě dokonce mlasknutí (u Anety Savarové), u Železného

slyšitelné nádechy zaznamenány jen velmi ojediněle. U rozhlasových moderátorů byly jen těžko rozpoznatelné.

Moderátoři znají a jsou povinni dodržovat pravidla ortoepie, ale dochází k jejich porušování. Jelikož se nedostatky vyskytovaly u všech moderátorů, nabízí se otázka, zda nedošlo v jazyce k určitému vývoji a zda již nejsou některé tyto jevy součástí úzu. K jistému posunu došlo, například u asimilace způsobu typu většinou, která je součástí normy. Je zřejmé, že dochází k postupnému uvolňování rozdílu mezi projevem běžným a pečlivějším, doporučovaným právě veřejným mluvčím.

Bylo by tedy vhodné, aby byly zkoumány další skupiny mluvčích (státníků, tiskových mluvčích, učitelů, herců a řečových vzorů). Z dalších obdobných analýz a rozborů bychom se dozvěděli, do jaké míry jsou výše zmíněné jevy frekventované, popřípadě nakolik je tato výslovnost ustálená u ostatních profesionálních mluvčích a řečových vzorů.

ANOTACE

JMÉNO: Klára Synčáková

KATEDRA: Katedra bohemistiky

FAKULTA: Filozofická fakulta

NÁZEV PRÁCE: Ortoepická norma současné češtiny: Kodifikace a praxe

NÁZEV PRÁCE (ANGLICKY): Orthoepic standard of contemporary Czech language: Codification and use

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Petr Pořízka, Ph.D.

POČET ZNAKŮ: 120 687 znaků

POČET TITULŮ POUŽITÉ LITERATURY: 25

ANOTACE: Analyzovány jsou mluvené projevy osmi moderátorů veřejnoprávních médií (televize a rozhlasu). Výsledky analýzy jsou konfrontovány s platnou ortoepickou normou současné češtiny. Nejvíce odchylek od ortoepické normy je zaznamenáno v kvantitě vokálů (u televizní moderátorů), asimilaci artikulační a oslabené realizaci hlásek. V rámci modulace promluvy jsou nedostatky především ve frázování.

KLÍČOVÁ SLOVA: ortoepie, mluvený projev, ráz, asimilace, intonace, frázování, veřejnoprávní média

ANOTACE (ANGLICKY): The speech of eight anchormen on the public media (television, radio) are analysed. The results of the analysis are compared with the contemporary orthoepic standards of Czech language. Most deviations from the orthoepic standards in contradistinction orthoepic standards are recorded in quantity of vowels (primarily at TV anchormen), assimilation of articulation and weak implementation of pronunciation. The modulation of speech was inadequate in phrasing.

KLÍČOVÁ SLOVA (ANGLICKY): orthoepy, speech, glottal catch, assimilation, intonation, phrasing, public media

POUŽITÁ LITERATURA

HÁLA, B., ROMPORTL, M.: *Výslovnost spisovné češtiny I. (Výslovnost slov českých)*. 2.vyd. Praha 1967.

HONZÁKOVÁ, M., HONZÁK, F., ROMPORTL, M.: *Čtete je správně. Slovníček výslovnosti cizích jmen*. Praha 1996.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, J.: *Česká výslovnostní norma*. Praha 1995.

KRČMOVÁ, M.: *Fonetika a fonologie češtiny*. Ostrava 2007.

KUČERA, J., ZEMAN, J.: *Výslovnost a skloňování cizích osobních jmen v češtině*. Hradec Králové, 1998.

LOTKO, E.: *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc 2004.

MATHESIUS, V.: *O požadavku stability ve spisovném jazyce*, sb. Spisovná čeština a jazyková kultura, Praha 1932.

PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny*. 2. vydání. Praha 1994.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. (ed.): *Akademický slovník cizích slov*. Praha 1995.

PLESKALOVÁ J., KRČMOVÁ M., VEČERKA R., KARLÍK P. (ed.): *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha 2007.

ROMPORTL, M.: *Výslovnost spisovné češtiny II. Výslovnost slov přejatých*. Praha 1978.

Studie a články:

BALKÓ, I.: *K výzkumu tempa řeči a tempa artikulace v různých řečových úlohách*. In: „Bohemistyka“ 2005 (2005), 3, s. 185–198. (dostupné z: <http://www.bohemistyka.pl/artykuly/2005/ARTBalko.pdf>)

HAVLÍK, M.: *Tempo řeči seniorů*. In: *Čeština v dialogu generací*. Praha 2007, s. 299–338.

JANÍKOVÁ, J.: *Moderátoři televizního zpravodajství (ze série poslechových testů „Řečový vzor“)*. In: *Čeština doma a ve světě*, IX, 2001, s. 178–203.

JANOUSHKOVÁ, J., VEROŇKOVÁ, J.: *Moderátoři večerního televizního zpravodajství 2003*. In: *Čeština doma a ve světě*, XVI, 2008, s. 53–80.

KULDANOVÁ, P.: *Krise mluvních vzorů v Čechách*. In: *Čeština doma a ve světě*, IX, 2001, s. 156–161.

MATHESIUS, V.: *K výslovnosti cizích slov v češtině*. In: *Slovo a slovesnost*, 1 (1935), 2, s. 96–105. (dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=18>)

OHNESORG, P.: *Nová práce o technice mluveného projevu*. In: *Naše řeč*, 42 (1959), 3–4. (dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4677>)

PALCOVÁ, Z.: *Kultura řeči v jedné redakci Českého rozhlasu*. In: *Čeština doma a ve světě* XVI, 2008, s. 21–24.

PALCOVÁ, Z.: *Výslovnost současné češtiny*. In: *Český jazyk a literatura*, 59 (2008–2009), 1, s. 21–24.

PALCOVÁ, Z.: *Výslovnost rozhlasových mluvčích*. In: *Naše řeč*, 65 (1982), 4. (dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6344>)

PALCOVÁ, Z., VEROŇKOVÁ-JANÍKOVÁ, J., HEDVÁBNÁ, B.: *Zvuková podoba rozhlasové češtiny*. In: *Proměna rozhlasového výrazu a tvaru: sborník příspěvků z jarního semináře 2003*. Praha 2003, s. 20–39.

ROMPORTL, M.: *Práce na pravidlech výslovnosti spisovné češtiny*. In: *Naše řeč*, 47 (1964), 3. (dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5040>)

ROMPORTL, M.: *K výslovnosti cizích slov v češtině*. In: *Naše řeč*, 36 (1953), 9–10. (dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4321#ftn1>)

ZÍKOVÁ, M.: *Změny hlásek v řeči; ortoepie*. Praha. Nepublikováno.

Internetové odkazy:

- Kodex českého rozhlasu. Český rozhlas [online] © 1997-2013 [cit. 2012-09-08]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/rada/legislativa/zprava/kodex-ceskeho-rozhlasu--789056>
- iVysílání. Česká televize [online] © 1996-2013/3 [cit. 2012-09-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/>
- Události. Česká televize [online] ©1996-2013/3 [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/212411000100821/>
- Události. Česká televize [online] ©1996-2013/3 [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/212411000100820/>

- Události. Česká televize [online] ©1996-2013/3 [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/212411000100824/>
- Události. Česká televize [online] ©1996-2013/3 [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/212411000100818/>
- Zprávy o šesté – Jana Gulda. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-14]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2785776>
- Zprávy o šesté – Jana Gulda. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2796311>
- Zprávy o šesté – Kateřina Causidisová. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2797349>
- Zprávy o šesté – Kateřina Causidisová. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2726436>
- Zprávy o šesté – Tereza Tomášková. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2796135>
- Zprávy o šesté – Tereza Tomášková. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2794773>
- Zprávy o šesté – Pavel Prouza. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2771950>
- Zprávy o šesté – Pavel Prouza. Český rozhlas [online] ©2010 [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2782285>

RESUMÉ

Orthoepy is an important part of the language. There are people who should follow the orthoepic standard (eg. anchormen on a radio and television, especially on the public television). It was found that people to a certain extent follow standards however there are phenomena where the mistakes are very common.

Anchormen easily realized the vowels of quality. On the contrary, more mistakes were implemented in quantity of vowels. There was also a reduced extension of vowels.

There were no problems with an assimilation of voicedness and accent on a preposition. The realization of the hesitation sounds, making a slip of the tongue, or inappropriately overtones were common. The biggest weaknesses were noted in the assimilation of articulation. The most common mistakes were here. The most problematic of all the speakers was assimilation of articulation. There were also discharges or weakened voice pronunciation.

Simplification in the spoken language was the most common deficiency, whether it is the realization of vowels, consonants or connection of the consonants.

The modulation of speeches was problematic in phrasing. Pause occurred in inappropriate places or was spoken utterances without their realization. In addition, were appeared very audible gasps and breaths between units of speech, in one case even slap, Jakub Želený's audible gasps registered very rarely. These deviations are found in all speakers, both types of speeches. Phrasing in the second type of speech is more relaxed, because it is a spoken speech (not read by or partially readable) only partially prepared.

The terminal parts of the indicative were intonated accordingly. Only in some cases has been implemented cadence of terminal part of indicative. The accents were conducted on prepositions. In the case you use emphasis has been implemented the accent on the

word following the preposition (only in one case). Hesitation sounds and a slip of the tongue were observed in all the speakers, but in different quantity.

This analysis reflects contemporary situation in Czech language from the point of view orthoepy. This analysis means new view of this issue from another point of view. It is not about finding mistakes, it is about summary of widely used phenomena diverts from orthoepic standards.